

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Prevence rizikového chování dětí na vybraných základních školách

Vypracovala: Vendula Kačírková

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2024

Abstrakt

Tato diplomová práce si klade za cíl zjistit a zmapovat formy a metody primární prevence, realizované na prvním stupni základních škol ve vybrané lokalitě (Písek a okolí). V teoretické části práce se věnuji strategiím a cílům školní prevence, metodami prevence a související legislativou.

V další části jsem se zaměřila na to, jak je zahrnuta primární prevence do ŠVP na vybraných základních školách.

Na závěr jsem zkoumala, jaké formy a metody primární prevence učitelé na vybraných školách využívají a jakým tématům se nejčastěji věnují. Dotazníky byly administrovány jednak učitelům, jednak jejich žákům. Výsledky dotazování jsem navzájem porovnávala a vyhodnocovala. V dotazníku jsem využila převážně uzavřené otázky, avšak některé z otázek byly otevřené, kde dokázali žáci popsat i svůj strach a z čeho přesně vzniká.

Klíčová slova: legislativa, prevence ve škole, primární prevence, rizikové chování

Abstract

This diploma thesis aims to identify and map forms and methods of primary prevention that are being implemented at the primary school level at a selected location (Písek and its surroundings). The theoretical part is focused on strategies and objectives of school prevention, methods of prevention and the related legislation.

The following part focuses on how primary prevention is included in ŠVP (School Education Programmes) in selected primary schools.

The final part explores what forms and methods of primary prevention teachers at chosen primary schools use and what topics they most frequently cover(?). The questionnaires were administered to both teachers and their students. The results were mutually compared and evaluated. The questionnaires predominantly utilized open-ended questions. Some of the questions, however, were open-ended. These questions were meant to pinpoint the concerns of the students and what they are rooted in.

Keywords: legislation, prevention in school, primary prevention, risk behaviour

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce, kterou jsem vypracovala, je výsledkem mé samostatné práce a zároveň jsem při jejím zpracování využila pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu citované literatury.

Rovněž potvrzuji, že v souladu s platným zákonem č. 111/1998 Sb., podle § 47b, souhlasím se zveřejněním mé bakalářské práce v nezkrácené podobě. Tento krok bude proveden prostřednictvím elektronické cesty ve veřejně dostupné části databáze STAG, spravované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách. Tímto procesem budou vypuštěny určené části, které jsou archivovány fakultou, a to s ohledem na moje autorské právo k odevzdanému textu bakalářské práce.

Dále souhlasím se zveřejněním posudků školitele a oponentů mé práce a záznamu o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce prostřednictvím elektronické cesty, v souladu se stanověními uvedeného zákona č. 111/1998 Sb.

Také uděluji svolení k porovnání textu mé bakalářské práce s databází Theses.cz, provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací, a k použití systému na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne (datum)

.....

(jméno a příjmení)

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce PhDr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky, vstřícnost a čas. Také bych ráda poděkovala kolegům, kteří ochotně zpracovali dotazníky.

OBSAH

Úvod	8
1 Projevy rizikového chování.....	9
1.1 Charakteristika pojmu	9
1.2 Faktory vzniku rizikového chování.....	11
1.2.1 Sociální faktory.....	11
1.2.2 Osobnostní faktory	12
1.3 Typy rizikového chování	13
2 Charakteristika primární prevence.....	18
2.1 Vymezení pojmu prevence	18
2.2 Primární prevence rizikového chování	19
2.3 Cíle primární prevence rizikového chování	20
2.4 Zásady efektivní primární prevence rizikového chování	21
3 Školní primární prevence	23
3.1 Základní legislativní vymezení	23
3.2 Historie školní primární prevence	24
3.3 Úloha základních škol v rámci školní prevence	26
3.3.1 Minimální preventivní program.....	27
3.3.2 Metodické doporučení pro tvorbu preventivních programů	28
4 Prevence ve školním prostředí.....	30
4.1 Školní poradenské pracoviště.....	30
4.2 Externí subjekty	31
4.3 Výchovný poradce	33
4.4 Školní psycholog	33
4.5 Školní speciální pedagog.....	34
5 Praktická část.....	35
6 Vyhodnocení 1. etapy – analýza preventivních plánů a programů na vybraných školách.....	38
6.1 Základní škola Tylova	38

6.2	Základní škola Jana Husa	40
6.3	Waldorfská škola v Písku	42
6.4	Základní škola Záhoří	44
7	Srovnání preventivních plánů.....	46
8	Dotazník.....	49
8.1	Druhá etapa - Zpracování dotazníků	49
8.1.1	Základní škola Záhoří	49
8.1.2	Základní škola Jana Husa.....	57
8.1.3	Základní škola Walfdorská	63
8.1.4	Základní škola Tylova	69
8.2	Třetí etapa - Dotazník pro učitele a výchovné poradce:	76
8.3	Dílčí závěry	78
	Závěr.....	83
	Seznam použité literatury	86
	Příloha	dotazníkové
	šetření	88

Úvod

Rizikové chování dětí na základní škole, jež zahrnuje různé formy nevhodného nebo škodlivého chování, jako například agresi, krádeže, šikanování, nerespektování autority nebo zneužívání drog, může být pro společnost velkým problémem, protože může ovlivnit nejen vzdělávání a zdraví dětí, ale také bezpečnost a kvalitu života ve škole a v komunitě. Tyto formy chování mohou mít negativní dopady na vzdělávání dítěte a na ostatní děti a dospělé ve škole. Šikanování může negativně ovlivňovat psychické zdraví a sebevědomí dětí, zatímco kriminalita ohrožuje bezpečnost a pohodu jak ve školním prostředí, tak v širší komunitě. Navíc, rizikové chování dětí může vést k dlouhodobým problémům, jako je závislost na drogách a sociální vyloučení, které mohou vést k dalším nákladům pro společnost. Proto je důležité, aby se společnost tímto problémem zabývala a aby rodiče, učitelé a školní administrativa spolupracovali při identifikaci a řešení rizikového chování dětí.

Hlavní téma diplomové práce se proto zabývá rizikovým chováním dětí na základních školách a analýzou podmínek, možností a postupů při realizaci primární prevence na základních školách. Práce zahrnuje teoretickou část, kde je podána charakteristika rizikového chování, po které následuje analýza faktorů podílejících se v zásadní míře na vzniku rizikového chování a uvedení základních typů rizikového chování. Další část se zabývá charakteristikou primární prevence, jejími cíli a zásadami. Není opomenuta ani legislativa a činnosti odborníků v této oblasti. Praktická část se zaměřuje také na dotazníkové šetření s cílem zmapovat rizikové chování vyskytující se u dětí a mládeže ve vztahu ke školnímu prostředí a navrhnout možnosti prevence.

1 PROJEVY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Problémové chování je v současné době velmi diskutované téma, a to nejen v rámci pedagogické praxe, ale také v kontextu samotné společnosti. Ovšem rizikové chování pro každého představuje zcela jiný pojem. Někdo jej vnímá jako odmítnutí, někdo jako záškoláctví či šikanu. Co si tedy pod tímto pojmem představit? Jaké faktory mají na rizikové chování vliv? To vše bude vymezeno níže.

1.1 Charakteristika pojmu

Charakterizovat rizikové či jinak zvané problémové chování není zcela jednoduché. Každý autor vymezuje tento pojem poněkud odlišně vždy s ohledem na pojetí dané problematiky. Jednotliví autoři se od sebe navzájem odlišují především tím, že zařazují jednotlivé projevy rizikového chování do odlišných kategorií. Obecně lze říci, že období dětství, dospívání či následně období adolescence sebou přináší velké množství změn a jedná se tak o velmi citlivé období. Právě z toho důvodu jsou děti na základních školách, ať už se jedná o první či druhý stupeň, považovány za rizikovou skupinu. Problémové chování je takový projev chování u lidí či skupiny lidí, který vykazuje chování nepřijatelné v rámci společnosti. Můžeme do této kategorie zařadit nejen chování v oblasti sociální, ale také zdravotní a vývojovou oblast jedince. Prvky problémového chování pak představují hrozbu nejen pro jedince, ale také pro jeho okolí či širokou společnost (Hoskovcová, 2006).

Průcha (2013) se rovněž zabývá vymezením pojmu problémové chování a uvádí, že se jedná o takové projevy chování dětí a mládeže, což odporuje pravidlům stanoveným společnostmi.

Podle Miovskeho (2012) můžeme chování definovat jako takové vzorce chování, v jejichž důsledku dochází nejen k nárůstu výchovných, ale také zdravotních a sociálních rizik.

Rizikové chování můžeme také popsat jako takové chování, které většina lidí považuje za kulturně nepřijatelné. Jedná se také o takové chování, které trvá delší dobu a může vést k vážnému ohrožení zdraví nejen dané osoby, ale také jeho okolí (Emerson, 2008).

Z výše uvedených definic lze dospět k závěru, že lze rizikové chování chápat jako takové chování jedince, pro něhož je typické žít nevhodným stylem, nedodržovat stanovené normy či je porušovat. Rovněž se jedná o takové projevy chování, kdy jedinec nedodržuje zákony a předpisy daného státu a také jedná v rozporu s etickými hodnotami. Rizikové chování jedince tak zhoršuje zdravotní stav nejen u něj, ale také v jeho okolí. Rizikové chování může rovněž vést také k problémům a deformacím u jedince, skupiny či celospolečenským poruchám (Pokorný, Telcová, Tomko 2003).

Je nutné také podotknout, že každá definice mapující projevy rizikového chování obsahuje celou řadu charakteristik, které představují různé formy problémového chování. Vymezit rizikové chování či jej jednoduše charakterizovat je tedy téměř nemožné, a ne vždy je toto vymezení zcela jednoznačné. Pokud je potřeba rizikové chování z určitých důvodů posuzovat, je potřeba na něj nahlížet vždy v souvislosti s jednotlivými aspekty, které jej ovlivňují a také přihlížet ke kontextu, ve kterém rizikové chování probíhá a též, jak je na něj ve společnosti zrovna pohlíženo. Problémové chování je vždy ovlivněno nejen historickými souvislostmi, ale také místem chování, časem, situací či věkem všech aktérů (Bendl, 2015).

Samotný pojem problémové chování můžeme vnímat za sociální konstrukt, který zahrnuje různé formy chování. Tyto formy chování však nemusí být vždy vymezeny, ovšem způsobují zdravotní, sociální či psychické ohrožení jedince samotného, ale také jeho okolí. Ohrožení tak lze předpokládat. Společným prvkem u veškerých způsobů rizikového chování je jejich patologie v rámci běžné společnosti. Jedná se o to, že ještě zcela nedochází k úplné patologii, avšak riziko vzniku je velmi vysoké. Hovoříme například o drogové závislosti, o poruchách příjmu potravy nebo také o poruchách osobnosti (Jedlička, 2015).

Mezi nejběžnější projevy rizikového chování se řadí především šikana, násilí nejen v rámci školy, agresivní chování, užívání návykových látek, záškoláctví, sexuální rizikové chování, vandalismus, rasismus, týraní či zneužívání dětí, rizikové chování v dopravě, rizikové chování ve sportech, nezdravé stravovací návyky (Miovský, 2010).

1.2 Faktory vzniku rizikového chování

Faktorů, které ovlivňují rizikové chování, je mnoho a bude důležité je rozdělit do dvou základních kategorií. Jedná se zejména o faktory sociální a faktory osobnosti. Sociální faktory působí nejen v oblasti společenské, ale také v oblasti sociální a mají tak velký vliv na chování jedince. Mezi osobnostní faktory se řadí faktory z oblasti medicíny, biologie, psychologie či fyziologie. Tyto faktory nelze ovlivnit (Vágnerová, 2002).

1.2.1 Sociální faktory

Sociální faktory mají v životě dítěte významný aspekt. Sociální faktory totiž mají vliv na chování dítěte zejména v rámci socializace, která je ovlivněna nejen působením rodiny, ale také školy či vrstevnické skupiny. Každý z nás procházel v dětství určitým vývojem a rodiče nás učili, co je správné a co naopak ne. V tomto směru se jednalo jednoduše řečeno o socializaci, která nás ovlivnila do budoucího života. Na vývoj dítěte nemá vliv pouze rodina či přátelé, ale také média či internet, který v současné době představuje významný faktor. Musíme si však uvědomit, že děti ani mladiství nejsou, co se týče společenských norem majoritní skupinou. Naopak si v rámci sociální skupiny vytvářejí vlastní pravidla a normy, kterými chtějí poukázat na svou existenci či na svou osobnost (Vágnerová, 2002).

Právě negativní postoj většinové společnosti k chování dětí a mladistvých se dříve nebo později projeví v další etapě jejich života. Pokud se dítě chová nepřijatelně a neprávě, získává postupně roli asociála a posléze se této nálepky velmi těžce zbavuje. Následkem pak je nepřijetí v ostatních sociálních skupinách či projevení nedůvěry při jeho přijetí. To může vést k jeho problémovému chování (Vágnerová, 2014).

Právě sociální působení je zcela ovlivněno procesem socializace, což již bylo uvedeno výše. Jedná se proces, kdy se člověk postupně stává součástí společnosti a přijímá tak její normy a pravidla. Socializace probíhá již od raného věku dítěte a trvá po celý život. Socializace představuje pro jedince zejména rozvíjení jeho schopností, dále pak integraci do běžného kolektivu či přijetí pravidel a norem. Pokud se jedinec odchyluje od pravidel a norem společnosti, není schopen navazovat vazby s jinými lidmi a neumí respektovat normy pro běžné soužití (Jandourek, 2007).

1.2.2 Osobnostní faktory

Osobnost jedince není ovlivněna pouze sociálními faktory, ale také ji do velké míry ovlivňují vrozené dispozice. Mezi osobností faktory se řadí zejména dědičné dispozice, syndrom hyperaktivity, intelektové schopnosti či pohlaví jedince a jeho věk.

Co se týče dědičných dispozic, panuje v laické veřejnosti kolem nich celá řada mýtů. Ovšem zcela s jistotou lze říci, že veškeré tyto výzkumy byly aplikovány zejména na dospělé populaci. Zejména období puberty znamená ostrou hranici, jelikož toto období je velmi bouřlivé a jeden čin proti zákonu nebo společenským normám nemusí vždy znamenat zločineckou dráhu (Matoušek, 2011).

Vrozené dispozice jsou pouze jedním z možných faktorů ovlivňující rizikové chování. Ke genetickým dispozicím můžeme připsat například hyperaktivitu či snížené sebeovládání. Genetické predispozice však nepůsobí jako samostatný prvek, ale zvyšují pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv také další nežádoucí činitelé (Matoušek, 2011).

Velký vliv má také hyperaktivita dítěte v kombinaci s poruchou pozornosti (ADHD). Syndrom může mít různé příčiny, ovšem nejčastěji je způsoben odchylkou centrální nervové soustavy. Právě projevy hyperaktivity a s ní přidružené poruchy pozornosti mají velký vliv na projevy chování dětí. Tyto děti jsou pak agresivní, impulzivní či vykazují zvýšenou emoční dráždivost (Vágnerová, 2005).

Také intelektové schopnosti jedince mají vliv na chování dětí a mladistvých. Na základě několika výzkumu realizovaných v rámci této oblasti bylo odhaleno, že inteligence mladistvých delikventů je na nižší úrovni (Quay, In Matoušek, 2011). Rovněž tito jedinci vykazují nižší úroveň rozumových schopností. Dalším velkým problémem je snížená úroveň rozumových schopností, jelikož představuje omezení dítěte a také to pro něj znamená značnou nevýhodu v celé řadě situací. Pokud je dítě méně nadané, tak je zranitelnější vůči nepříznivým vlivům a rovněž také snadněji vyvolává nepříznivé reakce (Quay, In Matoušek, 2011).

Při zaměření se na souvislost mezi rizikovým chováním a věkem jedince, musíme brát vždy v potaz vývojové hledisko dítěte či mladistvého. U některých dětí se výkyvy chování mohou projevat pouze po určitou dobu, což se může po období puberty změnit. Ovšem pokud se rizikové chování objevuje u dítěte již v raném dětství a opakovaně také v pozdějším věku, již se jedná o poruchové chování (Heřmanská, 1994).

1.3 Typy rizikového chování

Jak je uvedeno výše, jednotlivé kategorie rizikového chování se rozdělují vždy s ohledem na přístup samotných autorů. Rizikové chování dělíme do několika základních oblastí. Je nutné si však uvědomit, že jednotlivé typy rizikového chování nelze od sebe oddělit, jelikož se navzájem prolínají a také ovlivňují. Problémové chování dělíme do třech základních skupin. Do první skupiny se řadí zneužívání návykových látek, do druhé skupiny rizikové chování spojené se sexuálním životem a do třetí kategorie patří rizikové chování spojené s psychosexuálním vývojem. Ovšem jedná se o příliš stručně vymezení, které absolutně nepokryje veškeré projevy chování s vysokým rizikem (Miovský et al., 2010).

Podle Miovského et al (2010) se rozlišují následující typy rizikového chování:

- šikana, projevy agrese,
- záškoláctví,
- extrémní rizikové sporty,

- projevy rasismu a xenofobie,
- sexuální chování s potenciálním rizikem,
- závislost na různých látkách,
- poruchy spojené se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN),
- spektrum poruch příjmu potravy.

Pro potřeby předložené práce je však potřeba vymezit jednotlivé projevy chování s ohledem na cílovou skupinu, což jsou žáci základní školy. Mezi projevy rizikového chování s ohledem na žáky základní škol se řadí následující (Miovský et al., 2010):

- šikana,
- lhaní,
- agresivita,
- záškoláctví
- vandalismus,
- kriminální jednání,
- rizikové chování na internetu.

Šikana

Šikanu můžeme vymezit jako zvláštní typ agrese, jenž se projevuje jako násilí jednoho dítěte či skupiny dětí vůči jinému dítěti. Šikanu můžeme také chápat jako ubližování dítěti jedincem či skupinou dětí. Řadí se zde nejen verbální projevy, ale také fyzické útoky. Většinou se setkáme s takovými projevy, kdy agresor oběť slovně napadá, opakovaně se mu posmívá či jej fyzicky napadá. V současnosti je šikana jedním z častých projevů rizikového chování ve školním prostředí (Říčana, 1995).

V dnešní době je bohužel šikana jedním z nejčastějších projevů rizikového chování ve školním prostředí, a to nejen na základní škole. Šikana se mnohdy odehrává ve třídě, a to za přítomnosti všech spolužáků. Ostatní spolužáci většinou nezasáhnou, jelikož se sami bojí, že by se mohli stát terčem násilí právě oni či jim není oběť sympatická.

Rovněž se stává, že ostatní spolužáci považují šikanu za zábavnou a nemají tak potřeby zasáhnout (Bendl, 2015).

Lhaní

Lhaní nemůžeme považovat za vrozenou vlastnost dítěte, ale naopak se jedná o naučenou dispozici, která vzniká vlivem výchovy. Samotná lež však nemusí představovat rizikové chování, jelikož se může jednat o neškodnou formu projevu. Lži mohou být neškodné v případě, že si děti vymýšlí ve hře nebo to využívají jako projevy své fantazie (Martínek, 2015).

Lež považujeme za situaci, kdy si dítě uvědomuje, že tvrzení, které zastává, není pravdivé, ale snaží se lhaním získat výhodu či se naopak snaží něčemu vyhnout. Dítě má však tendenci vše zveličovat, zejména v důsledku strachu z neúspěchu. Je potřeba si vždy uvědomit, kdy a proč se dítě bojí a jak s takovým dítětem jednat (Kadlecová, 2010).

Agresivita

Agresivní chování je v současnosti velice častým projevem rizikového chování. Agresivita je takový způsob jednání, ve kterém se projevuje násilí vůči jiným lidem či jinému objektu. Hlavním smyslem agresivního chování je někomu či něčemu ublížit. Z tohoto tvrzení vyplývá, že agresivita se projevuje zejména násilím jako vybrané oběti. Velice často dochází k tomu, že agresí vyvolá sám útočník, jenž chce osobu vyprovokovat (Čáp, 2011).

Podobně Janošová a kol. (2016) charakterizuje agresi jako chování, jehož podstatou je jednání s úmyslem někomu ublížit nebo počítat s tím, že se to může stát a že svým jednáním lze druhého poškodit. Ve škole se často definuje jako specifický projev agrese šikana, která je charakteristická agresivním jednáním, opakováním a nerovnováhou sil.

Záškoláctví

Záškoláctví je chápáno zejména jako neúčast žáka ve vyučování. Jde o přestupek žáka, který úmyslně nechodí do školy. Záškoláctví představuje porušení žáka a také se jedná o zanedbání povinnosti vůči školskému zákonu. Docházku žáka eviduje zejména třídní učitel. Pokud má třídní učitel podezření, že žák nechodí úmyslně do školy, měl by neprodleně informovat zákonné zástupce dítěte (Miovský, 2010).

Pokud dítě úmyslně nedochází do školy, a to za zády rodičů, považujeme to za záškoláctví. Běžné však dochází k tomu, že se žák k záškoláctví stejně přiznává. V užším slova smyslu chápu záškoláctví jako narušení vazeb a vztahu k samotné škole (Kraus a Hroncová, 2010).

Krádeže

Krádež chápeme jako takové chování jednotlivce, které je v rámci platných norem ve společnosti nepřijatelné. Krádež představuje takové chování, které je pro současnou společnost nepřijatelné a je také podle toho trestáno. Za krádež lze považovat odcizení věci, které jedinec odcizí zcela úmyslně a je si toho plně vědom (Kraus a Hroncová, 2010).

V případě krádeže vždy musí zjistit jaká je pravá příčina toho, proč dítě kradlo a jaký k tomu mělo důvod. Ve velké většině případů jedná dítě z donucení svých vrstevníků či touží zažít adrenalin. V těchto případech nejde dítěti o hmotné věci, ale spíše o pocit při krádeži. Pokud dítě jedná pod vlivem party vrstevníků, chce se do party zařadit a nechce vybočovat ze skupiny. Jedinec nemusí pocházet z finančně zajištěné rodiny a parta jej tak nechce přijmout mezi sebe (Kraus a Hroncová, 2010).

Kyberšikana

V posledních letech se ve společnosti začala, čím dál více vyskytovat kyberšikana. Tento typ rizikového chování se řadí pod určitý typ šikany. Pro kyberšikana je typické,

že se jedná pouze o psychické týrání a fyzické stopy násilí se v tomto případě neobjevují (Vaníčková, Chudomelová a kol., 2016).

2 CHARAKTERISTIKA PRIMÁRNÍ PREVENCE

Výše je uvedeno, že rizikové chování a jeho projevy řadíme mezi nežádoucí jevy v současné společnosti. Je tedy potřeba na děti působit zejména preventivně a využívat veškerá dostupná preventivní opatření. Co si představit pod pojmem prevence a jakým způsobem lze využívat primární prevenci?

2.1 Vymezení pojmu prevence

Předcházení rizikového chování zahrnuje zejména určité typy výchovných, vzdělávacích nebo jiných způsobů intervence, jež by měly předcházet problémovému chování. Preventivní působení má největší význam, a to do období adolescence (Pešatová, 2007).

Pojem prevence můžeme chápat jako souhrn veškerých konkrétních aktivit, které jsou realizované za účelem předejít problémům či naopak řešit následky již konkrétních sociálně patologických jevů (Pešatová, 2007).

Jako hlavní cíl prevence považujeme především pozitivní působení na děti již v jejich útlém věku. Preventivní působení má největší význam především u dětí, které se formují mnohem lépe, než je tomu u dospělých osob (Vaníčková, Chudomelová a kol., 2016).

V rámci školní prostředí se pedagogové setkávají s takovým chováním, jež je v naší společnosti zcela běžné, je však potřeba k němu zastat určitý postoj a působit preventivně již v zárodku. Prevencí problémového chování by se mělo zabývat souběžně několik důležitých oborů. Velkou roli má v rámci prevence hlavně školství a jeho působení, což můžeme vnímat nejen u vlastních dětí, ale také v rámci médií současné doby. Velký význam má nejen krajský školní koordinátor, ale také okresní a školní metodik prevence (Bendl, Hanušová, Linková, 2016).

Podle mého mínění má významnou roli v rámci prevence také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Právě tento resort se snaží již od 90. let minulého století prosazovat razantní postoj v rámci prevence rizikového chování, zejména s ohledem

na častý výskyt některých jevů, jež v minulosti nebyly tak běžné. Je nutné klást velký důraz rovněž na zdravý vývoj jedince a také inspiraci v zahraničí. V průběhu let se začala primární prevence zabývat také rozvojem kritického myšlení, osobnostních a sociálních dovedností (Blašítková, 2015).

2.2 Primární prevence rizikového chování

Právě primární prevence slouží jako snaha předejít projevům rizikového chování a také následkům rizikového chování. Primární prevence se snaží minimalizovat dopady, které vznikly jako důsledek rizikového chování. Můžeme říci, že hlavním cílem je zabránit dětem kontakt se sociálně patologickými jevy, jež se nachází v jejich okolí (Novotná, Kremličková, 1997).

Hlavním a zásadním cílem primární prevence je oddálit a také odradit chování jedince nejlépe do jeho dospělosti. Právě v dospělosti jsou lidé již odolnější vůči patologickým jevům v jeho okolí (Nešpor, 2011).

Primární prevence působí na jedince již před samotným vznikem rizikového chování jedince a je zaměřena na konkrétní osobu nebo skupinu osob, u kterých lze předpokládat jejich ohrožení před působením sociálně patologických jevů. S primární prevencí je potřeba začít co nejdříve a co nejdříve ji zacílit konkrétně (Matoušek, Koláčková, 2010).

Primární prevence můžeme rozdělit na dvě základní skupiny, a to na specifickou a nespecifickou prevenci. V rámci specifické prevence hovoříme o takových programech, které jsou zaměřeny na aktivity předcházející rizikovému chování. Základním cílem specifické prevence je zejména ochrana jedinců před rizikovým chováním a zajištění rozvoje dostatečných dovedností a znalostí, které jim pomohou žít zdravý životní styl. Specifickou primární prevencí lze rozdělit následovně (Nešpor, 2011):

- 1) prevence pro veřejnost (tato prevence je zaměřena na celkovou populaci, zahrnuje zejména programy prováděné nevládními organizacemi, které jsou určeny pro celou komunitu),
- 2) cílená prevence (cílená na skupinu jedinců ohrožených konkrétním problémem),
- 3) indikovaná prevence (zaměřuje se přímo na jedince, jenž je ohrožen vlivem sociálně patologických jevů).

Nespecifická primární prevence obsahuje soubor činností a programů, které slouží k posílení schopností jedince odolávat náročným situacím a jednat v krizových situacích. Zde se řadí především rozvoj nadání a také talentu, dále pak rozvoj psychické odolnosti a snaha naučit jedince trávit svůj volný čas smysluplně (Nešpor, 2011).

2.3 Cíle primární prevence rizikového chování

Primární prevence je velmi důležitá zejména u jedinců ve věku od 6 až do 22 let. Děti ve věku od 6 do 12 let již začínají rozumově chápat, co je správné a co nikoliv. Postupně začínají být součástí vrstevnické skupiny a zapojují se do širší společnosti. Děti rovněž přemýšlejí samy o sobě a posuzují ostatní dle svých měřítek. V rámci výchovy je potřeba nastavovat pravidla chování a také všem dětem srozumitelně vysvětlovat. V oblasti prevence je třeba být konkrétní, zdůrazňovat hodnotu zdraví, měla by začít probíhat cílená prevence užívání alkoholu, tabáku a jiných látkových a nelátkových závislostí (Nešpor, 2007).

Ve věku od 12 do 22 let dochází u jedinců nejen tělesnému, ale zároveň duševnímu dozrávání. Postupně se rozvíjí schopnost aktivně myslet, řešit problémy, jednat v problémových situacích a také aktivně jednat. Dítě si postupně vytváří předpoklady pro budoucí život a rovněž si osvojuje základní dovednosti pro jednání s lidmi v jeho okolí. V tomto směru však u dětí dochází velmi často k období vzpoury a vyjadřování svých názorů a odlišných stanovisek. Jedinci jsou v tomto věku velmi kritičtí a dávají to najevo především svým rodičům jako jejich největší autoritě. V tomto období je velmi důležitá skupina vrstevníků. Právě parta představuje buď oporu při snaze vyhybat

se rizikového chování, nebo naopak dítě díky ní inklinuje k problémovému chování. V rámci výchovy by měli nejen rodiče, ale také učitelé povzbuzovat mladé lidi k jejich samostatnosti a prokazovat jim důvěru. S ohledem na primární prevenci mají význam zejména programy za účasti vrstevníků (peer programy), dále pak programy zaměřené na sebepoznání či tematicky zaměřené diskuze. Důležitou součástí primární prevence je také včasná intervence (Nešpor, 2007).

Primární prevence je ve školním věku dítěte velmi důležitá a má zcela zásadní roli, což vyplývá ze všeho, co jsem uvedla výše. Období povinné školní docházky pro dítě představuje velmi významný milník zejména v oblasti formování osobnosti mladých lidí, což je pochopitelné také z laického pohledu. Pokud se jim něco nepodaří dle jejich představ, ovlivňuje je to až do období dospělosti, mnohdy také po dobu celého budoucího života (Nešpor, 2007).

2.4 Zásady efektivní primární prevence rizikového chování

Nešpor (1999) definuje zásady efektivní primární prevence s ohledem na rizikové chování:

- 1) Program by měl začínat v útlém věku dítěte a měl by vždy odpovídat věku cílové skupiny. Samotná efektivita prevence je zajištěna pouze tím, že začíná ještě před setkáním dětí s rizikovým chováním.
- 2) Program by měl být soustavný, komplexní a také by měl mít dlouhodobější charakter. Pokud aktivity probíhá nárazově a bez rozmyslu, nejsou tak efektivní. Dlouhodobé působení umožňuje poznat potřeby skupiny a zaměřit se efektivně na jejich potřeby.
- 3) Program primární prevence by měl vždy probíhat interaktivně a také by se měl zaměřit na menší počet žáků. Interaktivní program pro jednu třídu je efektivnější než přednáška pro velké počty žáků. Menší skupina umožňuje navázání bližšího kontaktu, jejich aktivaci a vedení dialogu v komunitním kruhu.
- 4) Součástí programu by měla být podpora aktivní účasti jednotlivých členů skupiny, tedy třídního kolektivu. V rámci programů se doporučují takové formy

práce, jež jsou spojené zejména s prožitkem jedinců a také dochází k zapamatování informací a postupů.

- 5) Program primární prevence by měl být založen zejména na získání znalostí, dovedností a zkušeností, jež by se měly postupně upevňovat v souvislosti k vybrané problematice. Jedinec by měl získávat sociální dovednosti a také by měl zajistit změnu chování jedince, pokud do té doby vykazovala prvky problémového chování. Žáci by tak měli trénovat schopnost čelit tlaku a stresu, měli by se naučit jednat asertivně a sociálně přiměřeným způsobem a měli by být podporováni ke zvyšování zdravému sebevědomí.
- 6) Každý program by měl respektovat jednotlivá specifika nejen s ohledem na žáky, ale také s ohledem na místo působení. Program předpokládá znalost lokality, cílové skupiny, specifika konkrétní třídy.
- 7) Primární preventivní program by měl využívat pozitivní modely a dávat za příklad pozitivní způsoby jednání a chování s ohledem na výběr vrstevníků. Program je veden v pozitivním duchu, kde je prostor pro ocenění, pochvalu a podporu.
- 8) Program vždy reaguje pružně na aktuální potřeby cílové skupiny. Je nutné každý program přizpůsobit aktuálnímu dění ve společnosti.
- 9) Každý program by měl vést takový lektor, který je odborník ve svém oboru a prošel dostatečným vzděláváním v rámci oboru. Lektor by měl disponovat osobnostními předpoklady a měl se také průběžně vzdělávat.

3 ŠKOLNÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE

Školní primární prevence je důležitou součástí každé základní školy, což je vzhledem k tomu, co je uvedeno výše, zřejmé. Tento typ prevence je ukotven nejen v rámci platných českých zákonů, ale také v metodických pokynech a strategiích, což stručně uvedu níže. V následující kapitole také stručně popíšu historii primární prevence ve školách a to, jak vypadá základní program prevence, který je pro kvalitní primární prevenci na školách naprosto nezbytný.

3.1 Základní legislativní vymezení

Školní primární prevence vychází z právních předpisů České republiky. Vzhledem k rozsahu této problematiky je zakotvena v několika klíčových dokumentech, nařízeních, vyhláškách a zákonech. Školy jsou povinny dodržovat a jednat v souladu s těmito dokumenty. Systém prevence se vyvíjel od roku 1989, přičemž do roku 2005 byl hlavním regulačním dokumentem Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). V roce 2004 byl přijat nový školský zákon č. 561/2004 Sb., který upravuje oblast prevence a může být považován za základní legislativní zdroj nejen v oblasti školství, ale také v rámci preventivních opatření ve školách. Dalším klíčovým dokumentem je vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, která stanoví povinnost základních škol realizovat a účastnit se programů prevence rizikového chování.

Mezi další legislativní zdroje, které se dotýkají problematiky prevence chování s rizikem a jsou zcela zásadní, patří:

- Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, který stanovuje podmínky pro získání specializačního poplatku k výkonu specializovaných činností, včetně školních metodiků prevence.
- Zákon č. 65/2017 Sb. o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, který zpřísňuje podmínky pro užívání alkoholu, tabákových výrobků a návykových látek.

- Vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, která stanovuje kvalifikační požadavky pro pedagogické pracovníky, kteří se zabývají preventivními programy.
- Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, která se zabývá problematikou dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně prevence rizikového chování spojeného se sociálním znevýhodněním.
- Vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání, která stanoví, že školská zařízení v rámci zájmového vzdělávání provádějí aktivity vedoucí k prevenci problémového chování.

Za zmínku také stojí *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže resortu MŠMT na období 2019 až 2027* (dále jen Strategie). Strategie lze považovat za stěžejní dokument, který upravuje oblasti chování rizikového typu v ČR. V tomto dokumentu jsou upraveny priority, definuje systém řízení, určuje kompetence přidělené různým subjektům v rámci primární prevence a zaměřuje se na klíčové aspekty prevence.

Od roku 2000 začaly postupně vznikat metodické pokyny, jež měly závazný charakter a upravovaly především rizikové chování. Tyto pokyny byly v průběhu let několikrát upravovány a postupně je nahradily metodické pokyny v rámci jednotlivých oblastí prevence. Metodická doporučení bych směřovala zejména ředitelům škol a také školním metodikům prevence.

3.2 Historie školní primární prevence

Do roku 1989 se školní primární prevence téměř nerealizovala či neměla žádnou ustálenou podobu. Prevence a případné preventivní působení spadlo pod Ministerstvo zdravotnictví, konkrétně Ústav zdravotní výchovy, oblast ochrany zdraví a prevence. Prevence se zaměřovala zejména na užívání tabákových a alkoholových výrobků. Školní

prevence vyplývala z jediného dokumentu vlády, který se nazýval: „*Boj proti negativním jevům mládeže*“. Tento dokument měl podle mého mínění spíše informativní charakter a dalo by se jej považovat za určitý teoretický rámec (Miovský et al, 2010).

Po roce 1989 začaly vznikat instituce a také začalo přibývat odborníků, již se prevencí zabývali nejen v teoretickém měřítku. Začaly se rozvíjet mezinárodní projekty a postupně docházelo k primárním preventivním programům v základních školách. Právě nárůst užívání návykových látek a objevování jiných forem rizikového chování docházelo k častým diskuzím v rámci této problematiky. Začaly vznikat teorie, že právě rodina a školní zařízení mají velký význam v rámci primární prevence. Aktuálně vidíme, že vznikají edukativní činnosti, které pomáhají prohloubit vzdělání pedagogů. Proto též vznikají úvodní metodické materiály a úpravy legislativy. V roce 1993 byla sepsána první *Strategie protidrogové politiky* nebo s tím spojené první semináře pro pedagogy základní škol (Miovský et al, 2010).

V polovině 90. let se začaly realizovat systematické aktivity v rámci preventivních programů. V druhé polovině 90. let nastartovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy proces profesionalizace přístupů k primární prevenci, kde se začala postupně formulovat představa o tom, jak by prevence měla vypadat a kdo by ji měl provádět. V této době rovněž začaly vznikat koncepční materiály vyplývající z odborných studií, ovšem s celou řadou chyb. V závěru bych ráda dodala, že v poslední době došlo ke zlepšování situace v systému primární prevence, ve kterém vznikaly standardy a návody na realizaci různých forem primární prevence (Miovský et al, 2010).

Ráda bych závěrem této kapitoly dodala, že do dnešní doby převládají rozdílnosti v koncepcích jednotlivých resortů, které na sebe velmi často navazují či se ve svém působení překrývají, což má vliv na aktivity realizované pro cílovou skupinu žáků. Vzhledem k tomu, že jsou jednotlivé aktivity primární prevence v kompetencích různých resortů, dochází do značné míry k nekompatibilitě různých strategií a není dostatečný přehled v rámci realizovaných preventivních programů. To často veden k nízké efektivnosti a také kvalitě programů. Ve školách jsou často realizovány jednorázové

aktivity různých nestátních neziskových organizací, Policie ČR, Městské policie, zdravotnických zařízení a Pedagogicko-psychologických poraden bez potřebné provázanosti (Miovský et al, 2010).

3.3 Úloha základních škol v rámci školní prevence

Podle již zmíněné vyhlášky č. 72/2005 Sb., by každá škola měla vytvářet takové prostředí, ve kterém bude realizována základní preventivní strategie a rovněž programy prevence. Dle mého má zcela zásadní roli v tomto směru zejména ředitel školy a školní metodik prevence.

Ředitel školy má povinnost zakotvit prevenci rizikového chování nejen v rámci školního prostředí, ale také dle vnitřního řádu školy. Právě ředitel školy je odpovědný za realizaci preventivních programů, jenž by měl navazovat na preventivní strategie vyplývající z příslušných Krajských úřadů nebo nařízení příslušných obcí. Ředitel školy rovněž musí v souvislosti s poskytováním poradenských služeb jmenovat školního metodika prevence a zároveň by mu měl poskytovat podmínky k výkonu jeho funkce. Školní metodik prevence by měl být adekvátně ohodnocen, měl by docházet na průběžná školení a rovněž by měl být respektován jeho hodinový úvazek. Ředitel by měl podporovat také spolupráci školního metodika prevence s výchovnými poradci, speciálním pedagogem, popřípadě se školním psychologem (Metodické doporučení, MŠMT, 2010).

Další důležitou roli hraje školní metodik prevence, jak jsem již uvedla výše. Rovněž činnost školního metodika prevence je definována právním předpisem, tedy konkrétně vyhláškou č. 72/2005 Sb. Školní metodik prevence vykonává koordinační činnost a také metodickou funkci, která zahrnuje nejen tvorbu preventivního programu, ale také jeho realizaci či hodnocení. Školní metodik prevence má v kompetenci také metodické vedení a vzdělávání příslušných pedagogů zejména při prevenci chování rizikového charakteru. Zároveň musí efektivně spolupracovat se všemi členy pedagogického týmu, třídními učiteli a rodiči dětí. Dále bych ráda dodala, že je velmi úzkým kontaktu

s různými organizacemi poskytujícími poradenství v rámci preventivního působení. Podle mých zjištění, se jedná hlavně o školská poradenská zařízení, psychologické poradny, střediska výchovné péče, orgány sociální péče či centra krizové intervence. Při výskytu rizikového chování vede vhodně intervence, v rozsahu svých kompetencí a kontaktuje odpovídající odborné pracoviště. Co se týče kvalifikace školního metodika prevence, musí absolvovat studium výkonu specializované činnosti v rámci prevence. Tato pozice by neměla být dle mého slučována s pozicí výchovného poradce.

3.3.1 Minimální preventivní program

Dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování by měla být tematika prevence zařazena do školního vzdělávacího programu zejména z důvodu jejího zapojení do školních osnov a vyučovacích předmětů, za čímž si stojím. Právě tato souhra je uskutečňována prostřednictvím minimálního preventivního programu, který je na každý rok vypracován s ohledem na současné požadavky v této oblasti či z dlouhodobého pohledu je zařazen do Školní preventivní strategie (Metodické doporučení, MŠMT, 2010).

Minimální ochranný program bych vymezila jako předem upravený a zpracovaný text od školy, který se zabývá výchováním dětí a také se zaměřuje na jejich vzdělávání. Tato výchova by měla vést podle mě zejména k zdravému životnímu stylu a také by měla podporovat komunikační dovednosti dítěte (Metodické doporučení, MŠMT, 2010).

Metodik prevence ve škole připravuje základní preventivní program vždy ve spolupráci s vedením školy a také jednotlivými členy pedagogického týmu. Samotnou tvorbu preventivního programu, použité preventivní strategie a rovněž navrhované aktivity může školní metodik prevence konzultovat s metodikem prevence v pedagogicko-psychologické poradně. Veškeré aktivity realizována na základě tohoto programu jsou vždy v průběhu realizace vyhodnocovány. Na závěr školního roku je celý program vyhodnocen jako komplexní preventivní působení a je hodnocena zejména jeho efektivita a působení na cílovou skupinu. Na základě tohoto hodnocení se vytváří

strategie prevence a preventivní program pro následující školní rok. Hodnocení by vždy mělo být součástí výroční zprávy každé školy. Jeho kontrola podléhá České školní inspekci (Metodické doporučení, MŠMT, 2010).

Součástí preventivního programu je vymezení dlouhodobého, střednědobého a krátkodobého cíle, jelikož vyplývá z omezených časových, personálních a finančních prostředků. Preventivní program je plánován s ohledem na zajištění nejvyšší efektivity zajištění primární prevence na školách. Jeho obsah je vždy přizpůsoben kulturním a sociálním okolnostem nejen v rámci místní populace, také s ohledem na strukturu školy. Jeho dopad je dlouhotrvajícího charakteru (Metodické doporučení, MŠMT, 2010).

V závěru bych ráda dodala, že jednotný minimální preventivní program účinný pro všechny školská zařízení podle mě neexistuje, což rovněž vyplývá ze všeho, co jsem uvedla výše. Je sice vytvořen manuál a pokyn ze zpracování například v rámci oboru prevence Jihočeského kraje nebo Pražským centrem primární prevence, ovšem jedná se pouze o rámec programu. Z toho důvodu velmi často podléhají programy kontrole České školské inspekce. Preventivní programy škol jsou různých podob a forem a hodnocení je proto problematickým a spíše subjektivním (Metodické doporučení, MŠMT, 2010).

3.3.2 Metodické doporučení pro tvorbu preventivních programů

Metodická doporučení hrají v tvorbě preventivních programů svoji nezastupitelnou úlohu z mnoha důvodů, jako například zvyšují účinnost vlastních programů díky jasné struktuře a danému procesu pro jejich tvorbu. Dále nabízí jasné cíle a měřitelné ukazatele úspěšnosti, což umožňuje posoudit účinnost programu a následně ji zvyšovat. Díky jasnému návodu pro implementaci programu zvyšují pravděpodobnost úspěšného zavedení do praxe, což je základním cílem, na který se zaměřují. Díky doporučením ohledně konkrétních intervencí a jednoduššímu přenosu programu i do jiných oblastí nebo zaměření pro jiné cílové skupiny, které jsou nejvhodnější pro cílovou populaci a které jsou účinné při dosahování cílů, zvyšují přenositelnost preventivního programu.

Existuje několik metodických doporučení pro tvorbu preventivních programů, která se obvykle týkají identifikace konkrétních rizikových faktorů, které ovlivňují cílovou populaci, výběru cíle, kterého chce preventivní program dosáhnout, a stanovení odpovídajících konkrétních a měřitelných cílů a v neposlední míře vybrat intervence, které budou nejvhodnější pro cílovou populaci a které budou účinné při dosahování cílů. Proto, aby preventivní program byl účinný a efektivní, je nutná implementace programu, jeho evaluace a následné úpravy, jež se budou pravidelně opakovat. Implementace programu a jeho pečlivá evaluace je nutná ke zjištění, zda jsou dané cíle opravdu dosahovány a zda je opravdu účinný. Efektivitu zajišťují dodatečné úpravy a opětovná evaluace, bez kterého nemůže být dosaženo.

4 PREVENCE VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Prevence ve školním prostředí hraje nezastupitelnou úlohu, neboť jsou to právě takovéto činnosti předcházení nedostatečnosti ve vzdělávání a zabraňující vzniku nežádoucích projevů chování či jejich poruch, a i proces předcházení sociálně patologických jevů, patří do základních aktivit výchovně-vzdělávacích institucí, které budují pevný hodnotový systém, jejich rozumových schopností a mravních zásad (Kolář a kol., 2012, s. 106).

Ve školách jsou v souvislosti s prevencí i řešením krizového chování žáků k dispozici různé druhy poradenství, které poskytují podporu žákům, studentům, rodičům a učitelům v oblasti vzdělávání a výchovy. Tyto služby se často překrývají a definice jednotlivých druhů poradenství jsou často velmi obecné nebo obsahují podobné činnosti. I když se jednotlivá vymezení liší, poradenské aktivity jsou v podstatě doplněním – tyto služby bývají obvykle v rámci pedagogicko-psychologického poradenství, výchovného poradenství, kariérového poradenství a speciálně pedagogického poradenství (Knotová, 2014, s. 16).

4.1 Školní poradenské pracoviště

Školské poradenské pracoviště je služba, která poskytuje podporu žákům, studentům, rodičům a učitelům v oblasti vzdělávání a výchovy na školní úrovni školskými psychology, výchovnými poradci nebo jinými odborníky a zahrnují řadu činností, včetně provádění psychologického vyšetření pro stanovení specifických potřeb žáků, poskytování intervencí pro žáky s specifickými potřebami, jako je ADHD nebo autismus apod., řešení problémů a podpory žákům, přednášení a trénink pro učitele a rodiče ohledně duševního zdraví a vzdělávání žáků a spolupráce s dalšími odborníky, jako jsou lékaři nebo sociální pracovníci, aby se poskytla komplexní podpora žákům. Kromě tradičních služeb poradenství při volbě povolání a při péči o žáky, kteří mají speciální potřeby, je potřeba zabývat se i prevencí rizikového chování žáků a školní neúspěšností. Navíc se nesmí zapomínat na tvorbu vhodného prostředí pro rozvoj individuality dětí

a pro zlepšení spolupráce mezi rodinou a školou nebo podpora integrace dětí a zdravotně postižených žáků do běžných škol a podpora mimořádně nadaných žáků. V neposlední řadě je nutné poskytnout poradenské služby rovněž pedagogům a podporovat celkovou proměnu školy (Knotová, 2014, s. 25-26).

Školní poradce může pracuje s třídou na několika úrovních: vede skupinová setkání, kde se žáci mohou diskutovat o různých tématech, jako jsou sociální interakce, emoční zdraví, studijní návyky nebo kariérní plány, poskytuje individuální poradenství žákům, kteří potřebují podporu v konkrétních oblastech, jako je řešení osobních problémů nebo poradenství ohledně volby kariéry, spolupracuje s třídním učitelem na intervencích pro celou třídu, například na programu pro řešení šikany nebo posilování sociálních dovedností, poskytuje školení pro učitele a pracuje s rodiči žáků, aby jim pomohl lépe rozumět specifickým potřebám žáků ve třídě a jak je efektivně podporovat (Knotová, 2014, s. 16).

Cílem školského poradenského pracoviště je poskytnout žákům a studentům potřebnou podporu, aby mohli dosáhnout svého plného potenciálu a úspěšně se vyrovnat s výzvami školy a životem.

4.2 Externí subjekty

V České republice působí několik externích subjektů v oblasti prevence ve školním prostředí. Jsou to Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Společnost pro prevenci rizikového chování, Poradenské a terapeutické služby pro děti a mládež, Policie a bezpečnostní složky České republiky, zdravotnické služby a organizace, jako jsou lékaři a psychologové, charitativní organizace zaměřené na prevenci šikany a kyberšikany, místní neziskové organizace a dobrovolníci a místní a krajské úřady pro školství a prevenci kriminality, nízkoprahová zařízení.

Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti jako samostatný organizační útvar v rámci sekretariátu Rady vlády pro koordinaci politiky v oblasti závislostí (National Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) je instituce, která koordinuje

informační systém v oblasti závislostí a zabývá se výzkumem a sledováním trendů týkajících se drog a závislostí. Její hlavní náplní práce je shromažďování a analýza dat o užívání drog v různých skupinách populace, jako jsou například dospívající, dospělí nebo závislí na drogách. Tato data pomáhají informovat veřejnost a politiky o situaci s drogami v zemi a pomáhají při plánování a implementaci opatření k řešení problému s drogami. Středisko také poskytuje odborné poradenství a podporu pro organizace, které se zabývají problematikou drog (Národní monitorovací středisko pro drogy a zdraví, 2015).

Nízkoprahová zařízení jsou ukotvena legislativně v prováděcí vyhlášce č. 505/2006 Sb. a poskytují sociální či zdravotní nebo psychologickou pomoc lidem v krizových situacích a jsou otevřená všem, kteří potřebují pomoc. Jsou navržena tak, aby byla dostupná co nejširšímu spektru lidí, včetně dětí, mladistvých a dospělých a liší se od jiných typů zařízení tím, že poskytují okamžitou pomoc bez nutnosti předchozího objednání nebo plánování, tj. jsou zajišťovány v ambulantní nebo ambulantní i terénní formě. I když poskytují různé služby, většinou mohou nabízet poradenství a podporu, péči o duševní zdraví, sociální služby, péči o tělo během léčby drogové závislosti, péči o děti a rodiny i právní poradenství. Kraji či městy jsou tyto služby poskytovány například v rámci Centra pro rodinu a sociální péči, Linek bezpečí, nebo Linky důvěry. Jedná se o jedinou sociální službu určenou přímo dospívajícím a princip nízkoprahovosti spočívá v odstranění časových, psychologických, finančních i prostorových bariér (Zemanová a Dolejš, 2015, s. 10-11).

Mezi zajímavá zjištění nízkoprahových zařízení patří fakt, že klienti vykazovali jako nejčastější projevy rizikového chování jako je užívání návykových látek a agresivní jednání a sexuální rizikové chování. Výsledkem výzkumů bylo také zjištění, že lidé, kteří se považují za hodnotné bytosti, jsou zároveň se svým životem spokojeni, což má vztah k výzkumům jedinců s různými formami rizikového chování, kteří se svým životem spokojeni nejsou (Zemanová a Dolejš, 2015, s. 17, 118, 121).

4.3 Výchovný poradce

Práce výchovného poradce se zaměřuje na pomoc žákům a studentům s jejich vzdělávacími a výchovnými potřebami. To může zahrnovat poradenství při řešení problémů s učením, komunikací s rodiči a učiteli, řešení sociálních a emočních problémů a poskytování informací o dalších podpůrných službách. Výchovný poradce může také provádět vzdělávací hodnocení a poskytovat intervence pro žáky se specifickými potřebami, jako jsou poruchy učení nebo ADHD. Cílem práce výchovného poradce je pomoci žákům dosáhnout co nejlepších výsledků ve vzdělávání a připravit je na život po škole (Knotová, 2014, s. 16).

4.4 Školní psycholog

Školní psycholog může hrát důležitou roli při raném záchytu rizikového chování a poskytnutí podpory dříve, než se projeví vážnější problémy, neboť prevence rizikového chování je tím účinnější, čím dříve se začne s klienty pracovat jak s jednotlivci a rodinami, tak i se školní komunitou. Školní psycholog proto může být důležitým článkem týmu, který koordinuje tato úsilí, která se vyznačují velkou komplexností. Pochopení role rodiny při formování chování dítěte a důležitosti sociálních dovedností se mohou stát klíčem k úspěšnému fungování ve společnosti a k prevenci rizikového chování. Školní psycholog může z výše uvedených důvodů pracovat s jednotlivci na rozvoji sociálních dovedností, jako jsou komunikace, řešení konfliktů, empatie a sebeovládání. Protože má školní psycholog silné vazby na školní komunitu, může být důležitým zdrojem pro školu v pomoci s implementací programů prevence a podpory pro školní pracovníky a rodiny (Neuwirthová a Šrahůlková, 2015).

Práce školního psychologa se zaměřuje na podporu duševního zdraví a vzdělávání žáků a studentů, což zahrnuje řadu činností jakými je poradenství pro žáky a studenty, rodiče a učitele ohledně emocionálních a behaviorálních problémů, provádění psychologického vyšetření pro stanovení specifických potřeb žáků, jako jsou poruchy učení nebo emocionální poruchy, poskytování intervencí pro žáky s specifickými

potřebami, jako je ADHD nebo autismus, spolupráci s učiteli a rodiči při řešení problémů a podpoře žáků nebo přednášení a trénink pro učitele a rodiče ohledně duševního zdraví a vzdělávání žáků (Knotová, 2014, s. 27-28).

Školní psychologové také mohou pracovat na preventivních a intervenčních programech, například na programu pro řešení šikany, posilování sociálních dovedností nebo na programu pro podporu mentálního zdraví. Jejich cílem je poskytnout žákům a studentům potřebnou podporu, aby mohli dosáhnout svého plného potenciálu a úspěšně se vyrovnat s výzvami školy a života.

4.5 Školní speciální pedagog

Školní speciální pedagog je odborník, který poskytuje podporu žákům s poruchami učení, vývojovými poruchami nebo jinými specifickými potřebami. Jeho práce se zaměřuje na pomoc těmto žákům s úspěšným zapojením do vzdělávání a zlepšením jejich vzdělávacích výsledků. Obsahem jeho práce je identifikaci žáků s poruchami učení nebo jinými specifickými potřebami a stanovení jejich vzdělávacích potřeb, příprava a implementace individuálních vzdělávacích plánů pro žáky s poruchami učení nebo jinými specifickými potřebami, poskytování intervencí pro žáky s poruchami učení, jako jsou metody speciálního pedagoga nebo metodika přizpůsobené vzdělávání, poskytování podpory pro rodiče a učitele, aby mohli žáky s poruchami učení efektivně podporovat, spolupráce s dalšími odborníky, jako jsou školní psychologové, sociální pracovníci nebo lékaři, aby se poskytla komplexní podpora žáků, přednášky a workshopy pro učitele a rodiče ohledně specifických potřeb žáků a jak je efektivně podporovat (Knotová, 2014, s. 27-28).

Cílem práce školního speciálního pedagoga je poskytnout žákům s poruchami učení nebo jinými specifickými potřebami potřebnou podporu, aby mohli dosáhnout co nejlepších výsledků ve vzdělávání a zlepšit jejich kvalitu života.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Cíl výzkumu

Cílem praktické části diplomové práce (výzkumu) je prozkoumat současný stav realizace preventivních programů v rámci školního prostředí. Zhodnotit účinnost a efektivitu dosavadních opatření z pohledu žáků a identifikovat klíčové oblasti potřeb žáků ve vztahu k prevenci.

První etapou je rozbor preventivních plánů ze čtyř vybraných škol v Písku a okolí. Cílem této analýzy je zhodnotit účinnost a efektivitu preventivních plánů s ohledem na prevenci rizikového chování mezi žáky. Hledá konkrétní prvky a strategie v těchto plánech, které mohou přispět k úspěšné prevenci šikany, agrese, užívání návykových látek a dalších forem rizikového chování. Analýza se zaměřuje na obsahové zaměření dle plánů prevence a programů; specifické cíle prevence ve vztahu k prostředí konkrétní školy; navrhované strategie předcházení rizikovému chování v rámci jednotlivých škol. Klíčové prvky, které hledá v programech, zahrnuje: specifické strategie prevence šikany a dalších patologických jevů, zapojení rodičů a komunitní spolupráce, pravidelné školení pedagogických pracovníků a jejich podpora. Tímto získá komplexní přehled o úspěšnosti dalšího využívání preventivních plánů v jednotlivých školách. Pro první etapu výzkumu jsou formulovány výzkumné otázky:

VO 11: Na jaké oblasti rizikového chování se dokumenty škol orientují?

VO 12: Jaké jsou v dokumentech představeny specifické cíle prevence?

VO 13: Jaká opatření a strategie předcházení rizikovému chování dokumenty obsahují?

VO 14: Na závěr navrhuji opatření, které by mohlo pomoci s efektivností preventivních plánů.

Druhou etapu výzkumu představuje vyhodnocení pohledů žáků vybraných škol na rizikové chování, jeho příčiny a prevenci, a to na základě dat získaných z dotazníkového

šetření. Dotazník vlastní konstrukce posloužil jako hlavní nástroj pro sběr dat a získání podrobných informací o účinnosti preventivních programů z pohledu žáků. **Otázky**^[PMPP1] v realizovaném dotazníkovém šetření vychází ze získaných informací z preventivních plánů škol a snaží se ověřit, jak preventivní programy ve škole fungují. Pro druhou etapu výzkumu jsou určeny výzkumné otázky:

VO 21: Jaké zkušenosti s rizikovým chováním žáci připouštějí?

VO 22: Jaké emoce si v kontextu rizikového chování pojmenovávají?

Zjišťuje, jaké jsou hlavní trendy v četnosti a typu chování žáků, které může ohrozit školní prostředí, jaké strategie a postupy nejčastěji využívají k řešení problémů učitelé/výchovní poradci a jaké jsou další potřeby v oblasti dalšího vzdělávání a podpory v prevenci rizikového chování. U žáků má za cíl zjistit zkušenosti s preventivními programy a jejich účinností, znalost postupů při rizikovém chování a respondenti dostávají příležitost vyhodnotit ve škálových položkách svůj emoční stav ve vztahu k rizikovému chování. Důraz klade na dosah programů, vnímání účinnosti a dlouhodobý dopad na žáky. Dotazník vyplňovali žáci 5. tříd ($n_i=15$) na konci minulého školního roku. Oslovila jsem školy z Písku a okolí – ZŠ Záhoří, ZŠ Walfdorská, ZŠ Tylova, ZŠ Husova. Dotazníky jsem poté vyhodnocovala.

Ve třetí části je dotazník zaměřený na výchovného poradce a školního psychologa a třídní pedagogy. Vyplňovalo ho 20 respondentů ($n_i=15$) z oslovených škol – ZŠ Tylova, ZŠ Husova, ZŠ Záhoří a Walfdorská škola. V jednotlivých školách jsem oslovila vždy třídní učitele, jejichž žáci se účastnili dotazníkového šetření, výchovného poradce a psychologa. Všichni tento dotazník vyplňovali v minulém školním roce. Jejich odpovědi jsem poté zpracovala. Jeho výzkumným cílem je zhodnotit postupy a strategie využívané učiteli a výchovnými poradci prevence rizikového chování ve školách a identifikovat oblasti, ve kterých je možné tyto postupy dále rozvíjet. Výzkumné otázky:

VO 31: Jak učitelé vyučují prevenci rizikového chování ve třídách a jaké strategie a nástroje k tomu využívají?

V0 32: Jak často se věnují tématům, jako jsou drogy, alkohol a sexuální chování ve svých hodinách?

V0 33: Jak probíhá spolupráce s rodiči ohledně prevence rizikového chování ve škole?

V0 34: Jak učitelé reagují na případy rizikového chování studentů a jaký je jejich přístup k řešení těchto situací?

6 Vyhodnocení 1. etapy – analýza preventivních plánů a programů na vybraných školách

V následující kapitole jsou stručně popsány preventivní plány škol. Školy jsou vybírané z jedné lokality – Písek a okolí. Tento popis je nezbytný pro pochopení souvislostí mezi preventivními opatřeními a výskytem patologických jevů v prostředí školního života. Analyzuje obsah těchto plánů, jejich specifické cíle a doporučení, abychom lépe porozuměli jejich účinnosti a efektivitě v boji proti rizikovému chování.

Dále sleduje vývoj a úspěšnost implementace těchto plánů ve školách, abychom lépe porozuměli jejich dopadu na školní prostředí a žáky. Tyto informace nám poslouží jako základ pro tvorbu dotazníků a evaluaci, které nám umožní zhodnotit účinnost preventivních opatření a navrhnout další možnosti zlepšení.

6.1 Základní škola Tylova

Klíčová témata a oblasti prevence:

- **Prevence šikany:** Škola se zaměřuje především na prevenci šikany v rámci školního prostředí. Chápe šikanu jako opakované chování, kterým se žák snaží druhému ublížit slovně nebo fyzicky. Jejich preventivní program má za cíl vytvořit prostředí, které minimalizuje vznik šikany a především ji odhalovat v rané fázi.
- **Spolupráce se žáky a rodiči:** Škola aktivně zapojuje rodiče do prevence šikany prostřednictvím informování a spolupráce při odhalení potenciálních problémů. Nabízí jim možnost účasti na besedách, přednáškách a konzultačních hodinách zaměřených na prevenci šikany a patologických jevů. Rodiče jsou vyzýváni k informování školy v případě podezření na šikanu u svých dětí.
- **Podpora vzdělávání učitelů:** Pedagogičtí pracovníci se aktivně podílí na různých školeních a seminářích zaměřených na prevenci šikany a patologických jevů. Škola implementuje preventivní program KiVa, který se zaměřuje na prevenci

šikany napříč celou školou od 1. do 9. třídy. Tento program poskytuje žákům lekce a témata zaměřená na prevenci šikany a budování pozitivního klimatu ve třídách.

- Podpora pozitivních vztahů: Rozvíjení zdravých mezilidských vztahů mezi žáky a podpora sebedůvěry
- Omezení nudy ve škole: Prevence vzniku šikany z důvodů nedostatku aktivit pro žáky.

Základní škola Tylova v Písku má zpracován preventivní plán zaměřující se zejména na šikanu v rámci školy. Šikanu lze dle jejich preventivního plánu chápat jako chování, kterým se snaží žák druhému žákovi ublížit, ať už slovně nebo fyzicky. Jedná se o ohrožování a zastrašování žáka, jenž spočívá zejména v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích směřujících na žáka nebo skupinu žáků. Uvedený preventivní program vychází zejména z předpokladu, že působení šikany spočívá zejména v závažnosti, v dlouhodobém trvání, které může vést až k duševním a tělesným následkům na zdraví oběti. Cílem programu je zejména vytvořit v rámci školy takové prostředí, které bude omezovat samotný vznik šikany. Primární snahou je odhalovat šikanu dříve, než se plně rozvine. V případě, že již šikana vznikla, tak je smyslem prevence zejména v tom, zabránit dalšímu trvání.

Preventivní plán základní školy Tylova se především snaží podporovat a rozvíjet pozitivní vztahy mezi žáky. Dále pak vést žáky k sebedůvěře, přiměřenému sebevědomí a také k odpovědnosti za vlastní činy a chování. Žáci by měli respektovat práva ostatních, měly by plnit své povinnosti a také plně převzít zodpovědnosti za své jednání. Velmi důležité je omezit nudu ve škole, jelikož šikana často vzniká jako zdroj zábavy pro agresory. Je nutné udržovat otevřené vazby mezi žáky a pedagogy. V případě, že se žák nechová vhodně, je nutné mu ukázat, že takové chování nelze tolerovat. Nikdo nesmí být lhostejný k projevům agresivity. V případě odhalení problému je nutné obrátit se na žáky a jejich rodiče, dále pak na třídního učitele, výchovného poradce, vedení školy či metodika prevence. Třídní učitel by měl znát jednotlivé vazby a vztahy v rámci

třídy a rovněž by měl být informován o zálibách žáků. V neposlední řadě by mělo ze strany školy dojít k poučení samotných rodičů, kteří by měli školu informovat v případě, že mají podezření na šikanu nejen u vlastního dítěte.

Pedagogičtí pracovníci by se měli účastnit různých forem školení a dále se v tomto směru vzdělávat. Konkrétně se jedná například o semináře Šikana jako alarmující problém, Respektovat a být respektován nebo Jak zacházet s agresivitou mezi žáky. Jakékoliv projevy šikany by se měli sdělovat mezi sebou na metodických setkáních 1. stupně. Rovněž by měl absolvovat vzájemné hospitace. Učitelský sbor by měl také navzájem upevňovat vazby, a to formou seminářů, společných zájezdů nebo prostřednictvím kulturních a sportovních akcí.

Žáci by měli absolvovat pravidelné třídnické hodiny, které by se mimo jiné měly zaměřovat na vztahy v třídním kolektivu. Dále by se měli učit kooperovat a komunikovat v rámci celého kolektivu (naslouchání v komunitním kruhu). Vhodné je také zapojit psychohry pro posílení sebedůvěry, komunikace a sebepoznání. S ohledem na posilování vazeb mezi žáky by měli pedagogičtí pracovníci vést celou třídu k osvojování norem demokratických mezilidských vztahů, respektování identity a individuality žáka.

Od nového školního roku 2023/2024 na škole probíhá preventivní program KiVa. Tento program se zaměřuje na celou školu, tzn. od 1. -9. třídy. Programy se zaměřují na prevenci proti šikaně. Právě jí se snaží tento program předejít vyvoláním změny v chování žáků. Na prvním stupni musí žáci projít dvěma sériemi po deseti lekcích. Na druhém stupni probíhají čtyři témata. Během lekcí si žáci sestavují tzv. KiVa úmluvu, tj. společná pravidla.

Díky tomuto programu škola spolupracuje blíže i s rodiči.

6.2 Základní škola Jana Husa

Klíčová témata a oblasti prevence:

- **Prevence rizikového chování:** Škola se zaměřuje na prevenci šikany a dalších sociálně patologických jevů, jako je užívání návykových látek, záškoláctví nebo kyberšikana. Klade důraz na včasné zachycení varovných signálů u žáků a spolupráci s odborníky v oblasti prevence.
- **Spolupráce se žáky a rodiči:** Rodiče mají možnost konzultací s třídními učiteli při zachycení varovných signálů u svých dětí. Škola také poskytuje poradenství rodičům a zprostředkovává kontakt na odborná pracoviště zabývající se patologickými jevy. Informuje je o průběhu preventivních aktivit a zapojuje je do řešení problémů.
- **Podpora vzdělávání učitelů:** Učitelé se pravidelně účastní školení a seminářů zaměřených na prevenci šikany a patologických jevů. Škola se aktivně podílí na prevenci šikany prostřednictvím preventivních programů a spolupráce s odborníky na specializovaných pracovištích.
- **Podpora zdravých vztahů:** Pečování o zdravé vztahy mezi žáky a prevence negativního vývoje v chování.
- **Spolupráce s odborníky:** Zapojení odborníků a institucí do prevence a řešení patologických jevů.

Preventivní plán Základní škola Jana Husa je součástí výroční zprávy pro aktuální školní rok. Prioritně byly určeny konzultační hodiny pro žáky a učitele. V oblasti práce se žáky a jejich rodiče se škola zaměřuje zejména na poskytování poradenství nebo zprostředkování kontaktu na odborná pracoviště, jež se zabývají patologickými jevy jako je šikana, užívání návykových látek, záškoláctví, agrese apod. Třídní učitelé se rovněž zaměřovali na konzultace s rodiči při zachycení varovných signálů u jejich dětí. Snahou školy je pečovat o zdravé vztahy, zdravý životní styl a prevenci v oblasti sexuální, mravní a multikulturní výchovy.

V oblasti prevence se škola zaměřuje zejména na sféru drogové závislosti, alkoholismu a kouření, šikany, vandalismu a jiné formy násilného chování, záškoláctví, kriminality a delikvence mladistvých osob a kyberšikany, což se jeví v posledních letech jako velmi palčivé téma. Prevence rizikového chování se týká především včasného podchycení ohrožených dětí i prvních signálů jejich negativního vývoje. Učitelé mají za úkol spolupracovat s rodiči zasažených žáků a adekvátně zasáhnout již při prvotních negativních projevech patologického chování. Žáci jsou pravidelně informována zejména ze strany třídních učitelů, ale také formou besed a přednášek, které jsou zajištěny externími školiteli a institucemi. Žáci se rovněž účastní instruktážních filmů a videoprojekcí v kině Portyč.

Pro prevenci rizikového chování je vždy stanovena Strategie předcházející šikany a dalším projevům rizikového chování. Důraz je kladen na preventivní působení co největšího počtu dětí, tudíž jsou preventivní aktivity zařazovány do jednotlivých vyučovacích předmětů. Například součástí informatiky jsou zásady práce s internetem, bezpečného chování a seznámení žáků s možnými riziky, se kterými se mohou děti setkat. Konkrétně se jedná o seznámení se sociálními sítěmi, webovými stránkami a s tím souvisejícím nepřijatelným nebo závadným obsahem. Témata prevence a ochrany zdraví jsou součástí učiva prvouky a přírodovědy. V rámci dějepisu a občanské výchovy je problematika xenofobie, migrace apod.

Škola mimo jiné také aktivně spolupracuje s odborníky působícími na specializovaných pracovištích (MP Education, SPC Arkáda, Prácheňské muzeum, interaktivní galerie Sladovna).

6.3 Waldorfská škola v Písku

Klíčová témata a oblasti prevence:

- Prevence rizikového chování: Škola se zaměřuje na prevenci šikany a dalších sociálně patologických jevů prostřednictvím aktivit a akcí určených pro žáky i

rodiče. Klade důraz na včasné zachycení varovných signálů a spolupráci s odborníky v oblasti prevence.

- Spolupráce se žáky a rodiči: Rodiče mají možnost účasti na besedách, přednáškách a konzultačních hodinách zaměřených na prevenci šikany a patologických jevů. Škola aktivně komunikuje s rodiči a informuje je o průběhu preventivních aktivit.
- Podpora vzdělávání učitelů: Vzdělávání učitelů prostřednictvím seminářů, konferencí a spolupráce s odborníky.
- Individuální a skupinové aktivity: Realizace aktivit zaměřených na prevenci patologického chování prostřednictvím individuálních pohovorů a skupinových aktivit.

Preventivní plán je ve Waldorfské škole v Písku zpracován v rámci výroční zprávy, která je zpracována každý školní rok. V roce 2019/2020 byl preventivní program zaměřen zejména na jednotlivé aktivity určené pro žáky v rámci vyučování dle jednotlivých ročníků. Preventivní plán byl zpracován v rámci minimálního preventivního programu. Škola realizovala na základě tohoto programu zejména preventivní akce určené nejen pro žáky, ale také pro rodiče. Snahou školy bylo zejména preventivně působit na rodiče, jež následně své vědomosti předávají svým dětem. Rodiče tak měli možnost navštívit různé besedy a přednášky, které škola realizovala, dále se také mohli setkat vzájemně na konzultačních hodinách či třídních schůzkách. Jistá část třídních schůzek se věnovala právě prevenci patologických jevů. Dále škola realizovala přednášky PhDr. Anežky Janátové. S ohledem na to, aby mohli pedagogové předávat své zkušenosti rodičům a žákům, byl preventivní program zaměřen také na jejich další vzdělávání. Učitelé se účastnili seminářů asociací waldorfských škol a NIDV, dále pak pravidelných týdenních konferencí, jejichž obsahem bylo setkání všech pedagogů školy a předávání vlastních zkušeností. Dále se účastnili společné práce s PhDr. Anežky Janátovou, a to zhruba jednou za dva měsíce. Také proběhla hospitace mentora školy Godiho Kellera z Norska. V rámci prevence se také uskutečnila celá řada setkání a spoluprací,

a to nejen s výše zmíněnými, ale také s institucemi jako je SPC České Budějovice, SPC Strakonice, PPP Písek nebo Arkáda Písek (preventivní výchovný program).

Došlo také ke spolupráci se zájmovými organizacemi (DDM-nabídka zájmových činností pro žáky školy). Ve škole působila výchovná poradkyně M. Šimonková, metodik prevence J. Čáp a koordinátorka EVVO Z. Jelenová. Tito odborníci následně rozvíjeli činnosti zejména v oblasti spolupráce s rodiči problémových žáků, spolupráce s PPP a oddělení péče o rodinu a děti a spolupráce s učiteli. Dále se metodik prevence zaměřil na sledování oblasti zneužívání návykových látek, sledování situace ve škole a spolupráci mezi neziskovými organizacemi, které se zabývají rizikovým chováním.

Ve školním roce 2021/2022 byl preventivní program zaměřen především na individuální a skupinové pohovory a aktivity s celým kolektivem. To vše ve spolupráci sociálního pedagoga, výchovného poradce a metodika prevence. Třídní učitelé zařazovali pravidelně třídní debaťní kruhy. Spolupráce s odborníky z předchozího školního roku probíhala beze změny.

6.4 Základní škola Záhoří

Klíčová témata a oblasti prevence:

- Prevence rizikového chování: Škola se zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů, včetně šikany. Metodik primární prevence spolupracuje s ostatními zaměstnanci školy a podchycuje a řeší případné problémy s žáky a rodiči. Jejich preventivní program zahrnuje upevnění třídních pravidel, vytvoření přátelské atmosféry a otevřené komunikace ve škole.
- Spolupráce s rodiči: Škola aktivně spolupracuje s rodiči prostřednictvím schránky důvěry, telefonních linek bezpečnostních organizací a dalších informačních zdrojů zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů. Rodiče jsou informováni o průběhu preventivních akcí a mají možnost konzultovat případné problémy se školou.

- Podpora vzdělávání učitelů: Učitelství sbor dbá zejména na vzájemnou toleranci, dodržování zásad slušného chování a zlepšení přístupu ke studijním povinnostem a virtuálnímu světu. Škola se účastní preventivních akcí a programů organizovaných externími organizacemi jako je "Do světa" a preventivní program "Agresivita a šikana". Učitelé spolupracují s metodikem prevence a dalšími odborníky na prevenci sociálně patologických jevů.

Metodik primární prevence ve spolupráci s ostatními zaměstnanci školy pracuje na prevenci proti sociálně patologickým jevům, podchycuje a včas řeší adekvátně případné problémy s žáky a rodiči. Na realizaci preventivního programu se podílejí nejen třídní, ale také netřídní učitelé, výchovný poradce, metodik prevence, speciální pedagog a pracovníci jiných organizací. V rámci Základní školy Záhoří je nastavena přátelská atmosféra a otevřená komunikace, aby si učitelé nebáli sdělovat případné problémy. Žáci se většinou bojí svěřit se, takže mohou využít schránku důvěry nebo mají k dispozici telefonní čísla bezpečnostních linek a jiných informačních zdrojů zaměřených proti sociálně patologickým jevům.

Celý učitelství sbor dbá zejména na vzájemnou toleranci, dodržování zásad slušného chování, zlepšení přístupu ke studijním povinnostem a nebezpečí virtuálního světa. Každá třída každý rok upevňuje třídní pravidla, jež jsou následně vyvěšena na nástěnce. Škola se účastní preventivních akcí pod záštitou organizace „Do světa“ pro 3. až 9. ročník základní školy a preventivní program „Agresivita a šikana“ určený pro 3. až 5. ročník základní školy. Každý z uvedených programů probíhal v rozsahu tří vyučovacích hodin.

7 SROVNÁNÍ PREVENTIVNÍCH PLÁNŮ

Všechny zúčastněné školy si klade za cíl prevenci šikany a dalšího rizikového chování. Tento cíl se projevuje vytvořením prostředí, které minimalizuje vznik šikany a dalšího negativního chování a zároveň v aktivní spolupráci s rodiči a odborníky v oblasti prevence.

Cíle:

Základní škola Záhoří: Zaměřuje se na podporu přátelské atmosféry a otevřené komunikace ve škole, upevnění třídních pravidel a vzájemnou toleranci.

Základní škola Tylova: Klade důraz na vytvoření prostředí minimalizujícího vznik šikany a odhalování šikany v rané fázi, implementuje program KiVa pro prevenci šikany napříč celou školou.

Základní škola Jana Husa: Zabývá se prevencí šikany a dalších sociálně patologických jevů včasným zachycením varovných signálů u žáků a spoluprací s odborníky.

Waldorfská škola v Písku: Zaměřuje se na prevenci šikany a dalších patologických jevů prostřednictvím aktivit a akcí určených pro žáky i rodiče, a na včasné zachycení varovných signálů.

Specifika:

Základní škola Záhoří: Klade důraz na vzájemnou toleranci a dodržování zásad slušného chování.

Základní škola Tylova: Implementuje program KiVa pro prevenci šikany napříč celou školou a aktivně zapojuje rodiče do prevence šikany prostřednictvím různých aktivit.

Základní škola Jana Husa: Zaměřuje se na včasné zachycení varovných signálů u žáků a spolupráci s odborníky v oblasti prevence.

Waldorfská škola v Písku: Klade důraz na aktivní spolupráci s rodiči prostřednictvím různých aktivit zaměřených na prevenci šikany a patologických jevů. Opatření a strategie předcházení rizikovému chování:

Základní škola Tylova: Zapojení rodičů do prevence šikany prostřednictvím informování, spolupráce a besed. Implementace preventivního programu KiVa napříč celou školou. Posílení role vrstevníků v prevenci šikany. Podpora vytváření zdravých mezilidských vztahů. Školení a semináře pro učitele zaměřené na prevenci šikany a patologických jevů.

Základní škola Jana Husa: Včasné zachycení varovných signálů u žáků. Spolupráce s odborníky v oblasti prevence. Konzultace s rodiči při zachycení varovných signálů. Začlenění preventivních aktivit do vyučovacích předmětů. Školení učitelů v oblasti prevence šikany a patologických jevů.

Základní škola Waldorfská v Písku: Zahrnuje preventivní akce a aktivity pro žáky i rodiče, včasné zachycení varovných signálů, školení učitelů a individuální a skupinové aktivity zaměřené na prevenci patologického chování.

Základní škola Záhoří: Obsahuje spolupráci s rodiči prostřednictvím schránky důvěry a telefonních linek bezpečnostních organizací, zapojení netřídních učitelů, výchovného poradce, metodika prevence a speciálního pedagoga do preventivních aktivit, vytvoření přátelské atmosféry a otevřené komunikace ve škole a účast na preventivních akcích a programech jako "Do světa" a "Agresivita a šikana".

Navrhovaná opatření:

Základní škola Záhoří: Vedle upevňování třídních pravidel by mohla škola zvážit rozšíření prevence o workshopy či přednášky zaměřené na rozvoj sociálních dovedností a emoční inteligence žáků. Zároveň pořádat pravidelné kurzy pro rodiče, které by je informovaly o prevenci šikany a dalšího rizikového chování, tím by poskytovaly konkrétní nástroje pro podporu dětí doma.

Základní škola Tylova: Implementovat programy nebo aktivity, které posilují roli vrstevníků v prevenci šikany, jako například program buddy systému, ve kterém starší žáci působí jako mentoři mladším. Zahrnout do programu KiVa specifické lekce a workshopy zaměřené na bezpečné chování online a prevenci kyberšikany.

Základní škola Jana Husa: Zavedení systematického výukového programu zaměřeného na rozvoj sociálních a emocionálních dovedností, který by byl součástí vzdělávacího plánu a podporoval prevenci šikany a dalších negativních jevů. Zároveň zřízení poradenského centra nebo poradny, která by rodičům poskytovala konzultace a podporu v oblasti výchovy a prevence rizikového chování.

Waldorfská škola v Písku: Využití alternativních metod komunikace, jako jsou umělecké terapie nebo kruhy dialogu, k podpoře otevřené komunikace mezi žáky a prevenci šikany. Pořádat pravidelné rodinné akce nebo pikniky, které by posilovaly pouta mezi rodinami žáků a podporovaly komunitního ducha školy.

Tyto návrhy opatření by mohly doplnit stávající prevenci na jednotlivých školách a přispět k ještě účinnějšímu zvládnání problematiky šikany a sociálně patologických jevů.

8 DOTAZNÍK

Výsledky dotazníkového šetření zpracovávám do grafů a vyhodnocuji jednotlivé školy zvlášť. Získané výsledky byly zpracovány pomocí programu Microsoft Excel do grafů. Odpovědi u otevřených otázek bylo možné také zpracovat procentuálně.

8.1 Druhá etapa - Zpracování dotazníků

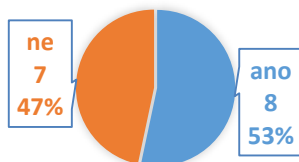
8.1.1 Základní škola Záhoří

Dotazník pro žáky základní školy – Základní škola Záhoří, obec Záhoří.

Otázka č. 1

Nadpoloviční většina dotázaných uvedla, že se setkává s chováním spolužáků, které by mohlo ohrožovat bezpečí školního prostředí (n=8, p=53,3 %). Pouze menšina dotázaných má za to, že se neseťkává s chováním spolužáků, které by mohlo ohrožovat bezpečnost ve škole (n=7, p=46,7 %).

SETKÁVÁŠ SE VE ŠKOLE S CHOVÁNÍM SPOLUŽÁKŮ, KTERÉ BY MOHLO OHROŽOVAT BEZPEČÍ ŠKOLNÍHO PROSTŘEDÍ?

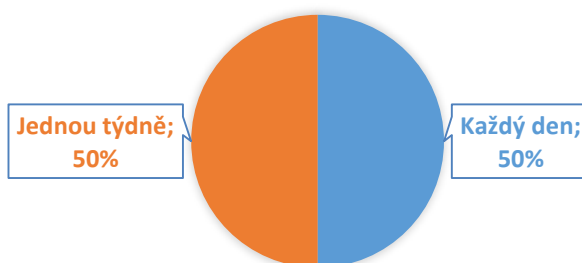
Obrázek 1: Setkáváš se ve škole s chováním spolužáků, které by mohlo ohrožovat bezpečí školního prostředí?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 2

Z dotázaných, kteří uvedli, že se setkávají s chováním, které by mohlo ohrožovat školní prostředí z hlediska bezpečnosti 50 % dotázaných uvedlo, že se s ním setkávají každý den. Dalších 50 % dotázaných odpovědělo, že se s podobným chováním setkává jednou týdně.

POKUD ANO, JAK ČASTO HO POZORUJEŠ?

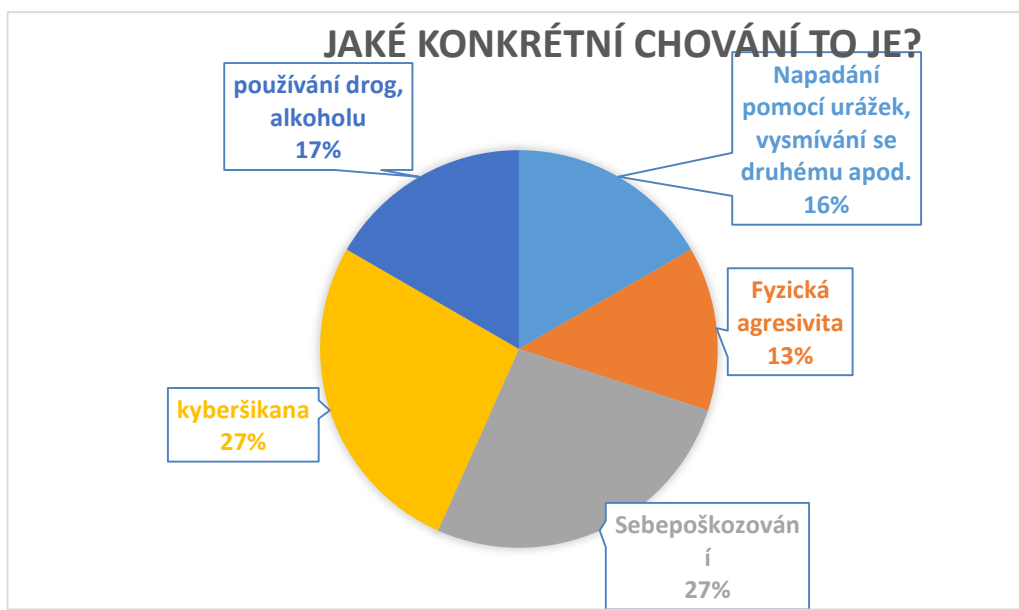

Obrázek 2: Pokud ano, jak často ho pozoruješ?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 3

Žáci v této otázce mohli vybírat více odpovědí, díky tomu jsem získala více odpovědí. Z žáků, kteří na otázku odpověděli, celkem 27 % uvedlo, že nejčastějším problémem je zejména sebepoškozování a kyberšikana (obě možnosti byly zastoupeny 27 %). Dalších 17 % respondentů uvedlo, že se setkávají užíváním drog a alkoholu. Celkem 16 % dotázaných má zkušenost s napadáním urážkami či vysmíváním. Na 13 % respondentů uvedlo, že problémem je zejména fyzická agresivita.

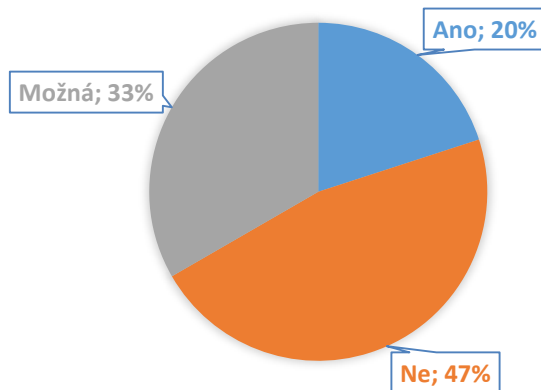
Obrázek 3: Jaké konkrétní chování to je?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 4

Otázka zjišťovala, zdali má žák chuť vyzkoušet problematické chování, například alkohol, drogy, sebepoškozování. Celkem 47 % dotazovaných uvedlo, že ne. Na 33 % dotázaných dalo najevo, že možná by chtělo tyto negativní jevy vyzkoušet, a 20 % upřesnilo, že by chtělo tyto negativní jevy vyzkoušet (odpověď „ano“).

MÁŠ CHUŤ TO TAKÉ VYZKOUŠET? (ALKOHOL, CIGARETY, SEBEPOŠKOZOVÁNÍ,..)

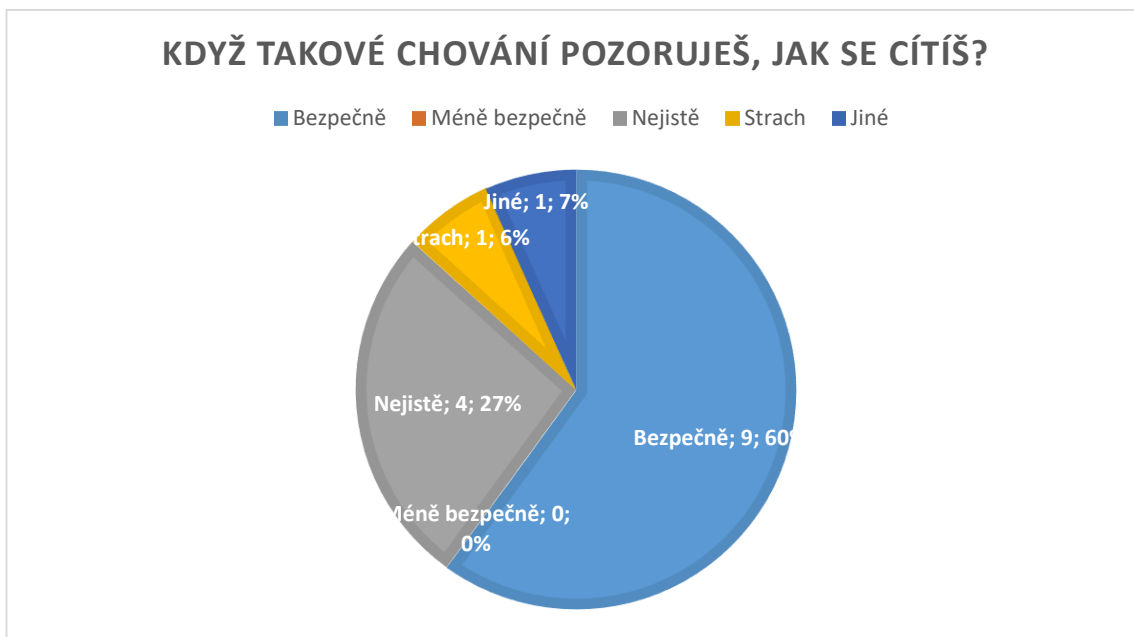

Obrázek 4: Máš chuť to také vyzkoušet? (alkohol, cigarety, sebepoškození,..)

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 5

Na otázku, jak se žák cítí, když takové chování pozoruje, uvedla většina, že bezpečně (n=9), zatímco pouze menšina žáků se cítí „nejistě“ (n=4). Jen jeden žák se necítí bezpečně (n=1). Jedna respondentka uvedla odpověď „jiná“, a to sice, že je „naštvaná“, že se problémem nikdo nic nedělá.

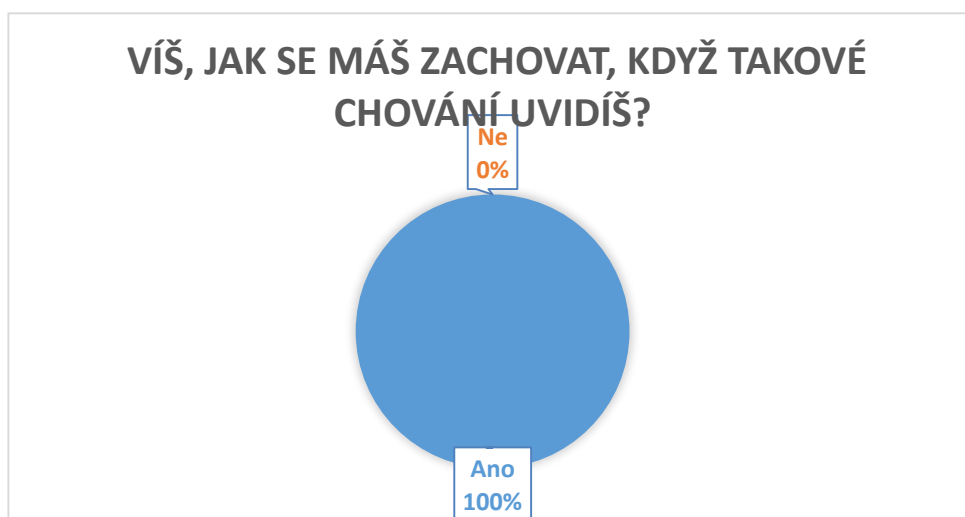

Obrázek 5: Když takové chování pozoruješ, jak se cítíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 6

Všichni respondenti uvedli (n=15), že ví, jak se mají zachovat, když negativní problematické chování uvidí. Nikdo z respondentů nezvolil možnost „ne“ (n=0).

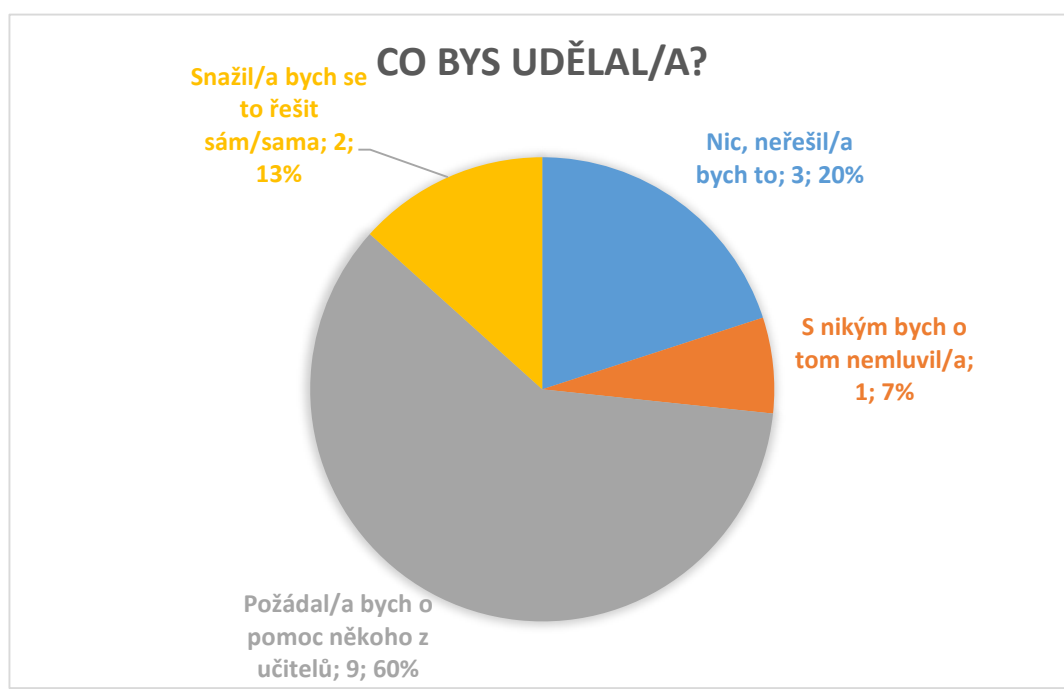

Obrázek 6: Víš, jak se máš zachovat, když takové chování uvidíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 7

Dotaz zjišťoval, co by žák udělal, kdyby takové problematické jednání spatřil. Nejvíce respondentů, konkrétně 60 % (n=9) uvedlo, že by požádalo o pomoc někoho z učitelů. Na 20 % respondentů by toto jednání neřešilo (n=3), a 13 % respondentů by se snažilo řešit toto jednání samo (n=2), Pouze jeden respondent (tedy 7 %) by o tomto problematickém jednání s nikým nemluvil.

Obrázek 7: Co bys udělal/a?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 8

Mezi nápady, jak se cítí ve škole bezpečněji, patří, ze strany samotných žáků zejména to, že by žáci chtěli ve škole policii (n=2), další žáci (n=3) by uvítali programy zaměřené na prevenci), avšak naprostá většina dotazovaných uvedla, že neví (n=10).

Otázka č. 9

Většina, a to 10 žáků, uvedla, že se setkává s chováním, které narušuje bezpečí přímo ve své třídě. Pouze menšina (n=5) uvedla, že se s takovým chováním neseťkává.

Obrázek 8: Setkáváš se i ve tvé třídě s chováním spolužáků, které pohodu a bezpečí ve třídě narušují?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 10

Pět žáků uvedlo, že chování, které narušuje harmonickou atmosféru ve třídě, je zaměřeno přímo vůči nim (n=5), zatímco dvě třetiny žáků uvedly (n=10), že toto chování není zaměřeno primárně vůči nim.

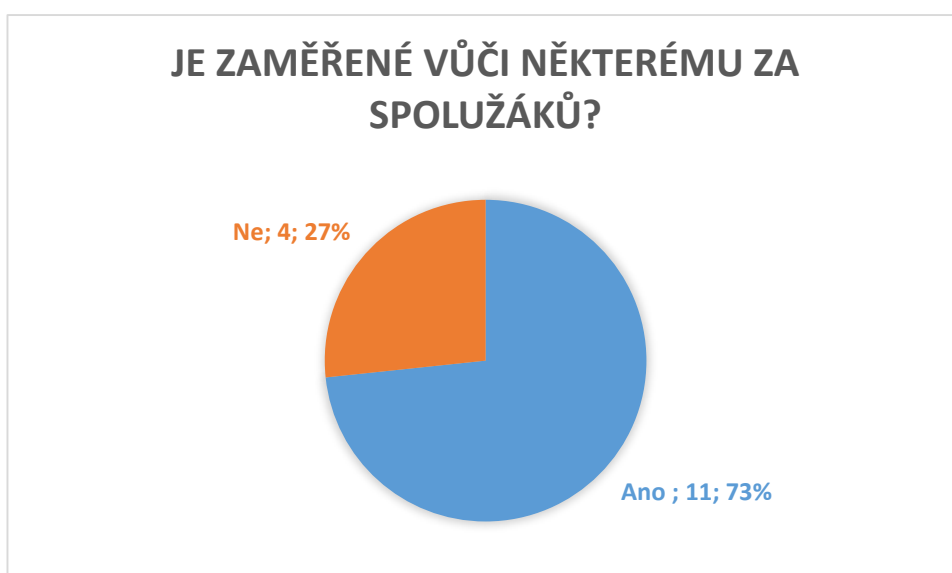

Obrázek 9: Je takové chování zaměřené vůči tobě?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 11

Celkem 11 žáků uvedlo, že chování, které narušuje harmonickou atmosféru ve třídě, je zaměřeno vůči některému ze spolužáků (n=11), zatímco čtyři žáci odpověděli, že toto chování není zaměřeno primárně vůči žádnému ze spolužáků (n=4).

Obrázek 10: Je zaměřené vůči některému za spolužáků?

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 12

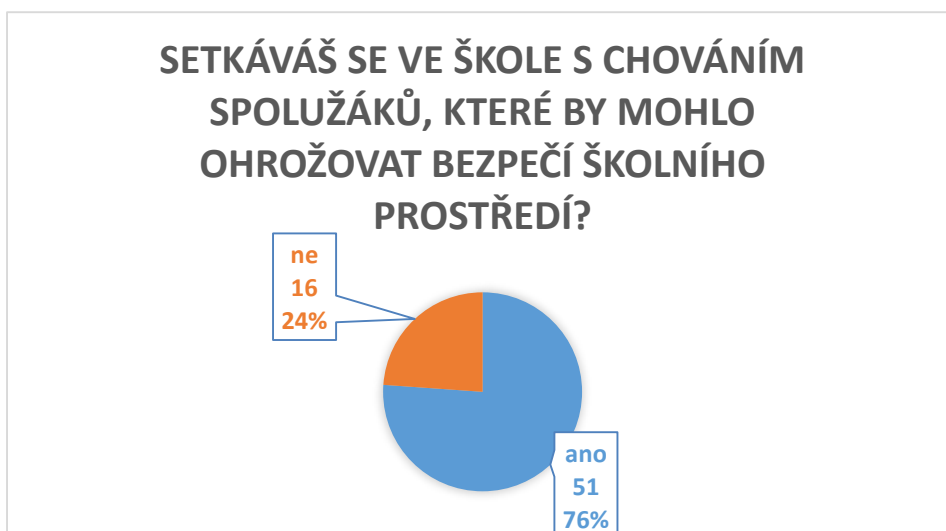
Děti si nejvíce povídají o takovém chování zejména se spolužáky či učiteli.

8.1.2 Základní škola Jana Husa

Dotazník pro žáky – Základní škola Jana Husa

Dotaz č. 1

Celkem 23,8 % dětí uvedlo, že se nesetkává ve škole s chováním spolužáků, které by mohlo ohrozit bezpečí školního prostředí (n=16). Naopak většina, tedy 76,2 % dětí uvedla, že se s takovým chováním setkává (n=51).

Obrázek 11: Setkáváš se ve škole s chováním spolužáků, které by mohlo ohrožovat bezpečí školního prostředí?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 2

Třetina dotázaných takové negativní chování pozoruje každý den (33 %, n=17), zatímco menší třetina dětí negativní chování pozoruje jen jednou týdně (29 %, n=15). Další

dotázaní uvedli, že toto chování pozoruje v jiném časovém rozpoložení (38 %, n=20) – často bylo uváděno „dvakrát týdně“ či „třikrát týdně“.

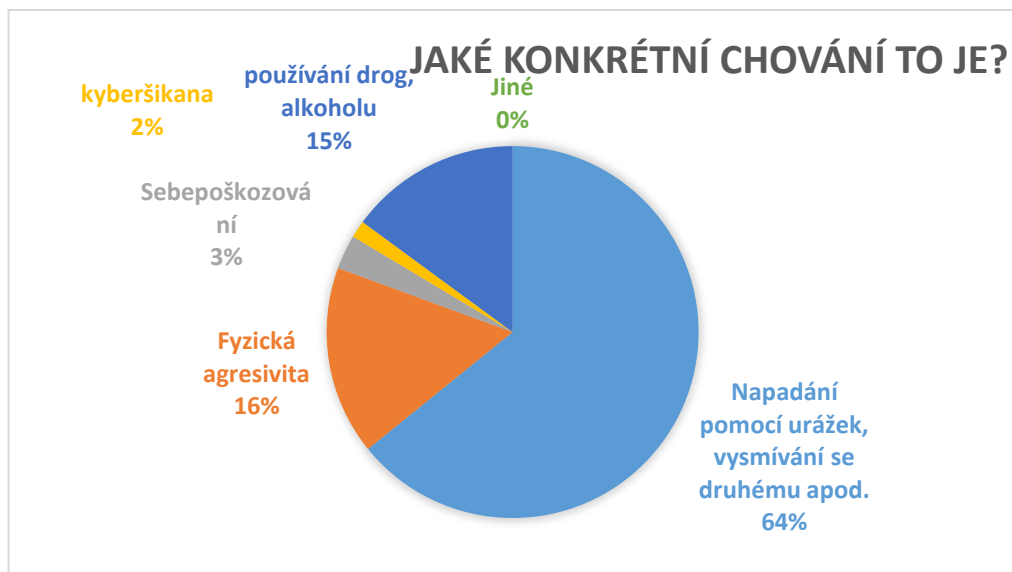

Obrázek 12: Pokud ano, jak často ho pozoruješ?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 3

Žáci v této otázce mohli vybírat více odpovědí. Dotázaní, kteří uvedli, že se s negativním chováním setkávají, uvedli, že ve většině případů se jedná o napadání pomocí urážek či vysmívání se druhému (64 %). Dalších 16 % dotázaných pozoruje zejména fyzické napadání, a 15 % dotázaných uvedlo užívání drog a alkoholismu. Sebepoškozování je problémem pro 3 % dotázaných a kyberšikana pro 2 %.

Obrázek 13: Jaké konkrétní chování to je?

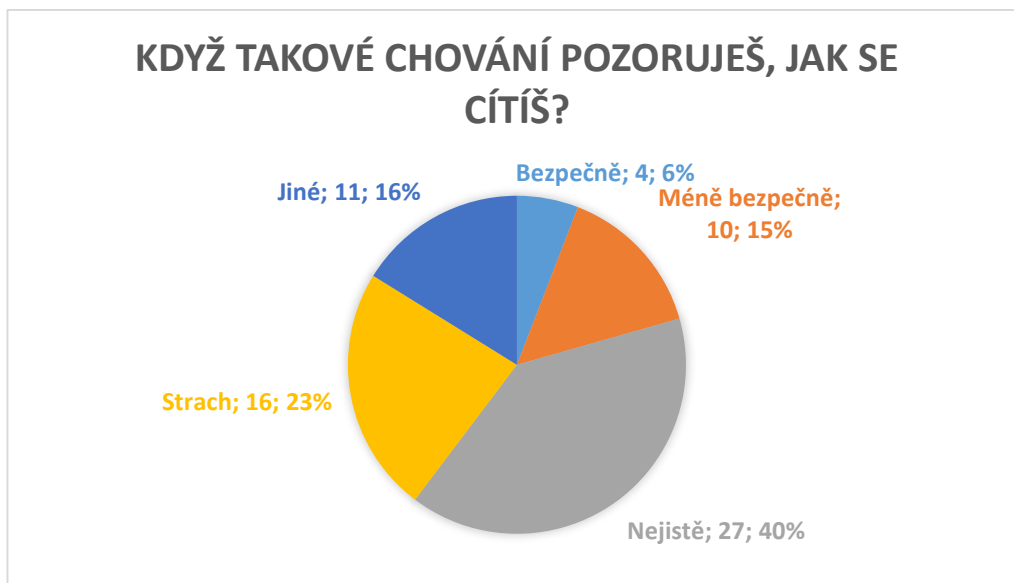
Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 4

Všichni z dotázaných (100 %) uvedli, že nemají chuť vyzkoušet negativní aspekty (např. alkohol či drogy).

Dotaz č. 5

Více než třetina dotázaných (40 %) uvedla, že se cítí nejistě, když negativní chování pozoruje. Dalších 24 % dotázaných cítí strach, a méně bezpečně se cítí 15 % dětí. Pouze 6 % dětí uvedlo, že se cítí bezpečně a 16 % dětí uvedlo položku „jiné“ (např. „ve škole se cítí bezpečně, ale v parku před školou již ne“).

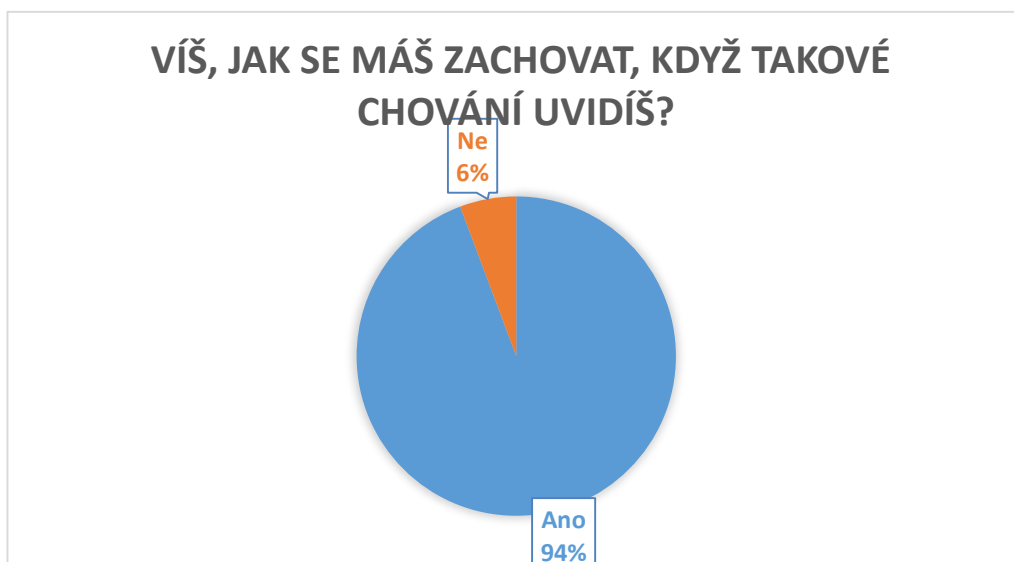

Obrázek 14: Když takové chování pozoruješ, jak se cítíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 6

Na 94 % dotázaných dětí ví, co v takovém případě dělat. Pouze 4 % dětí neví, jak se zachovat, když uvidí negativní chování ohrožující bezpečí školního prostředí.

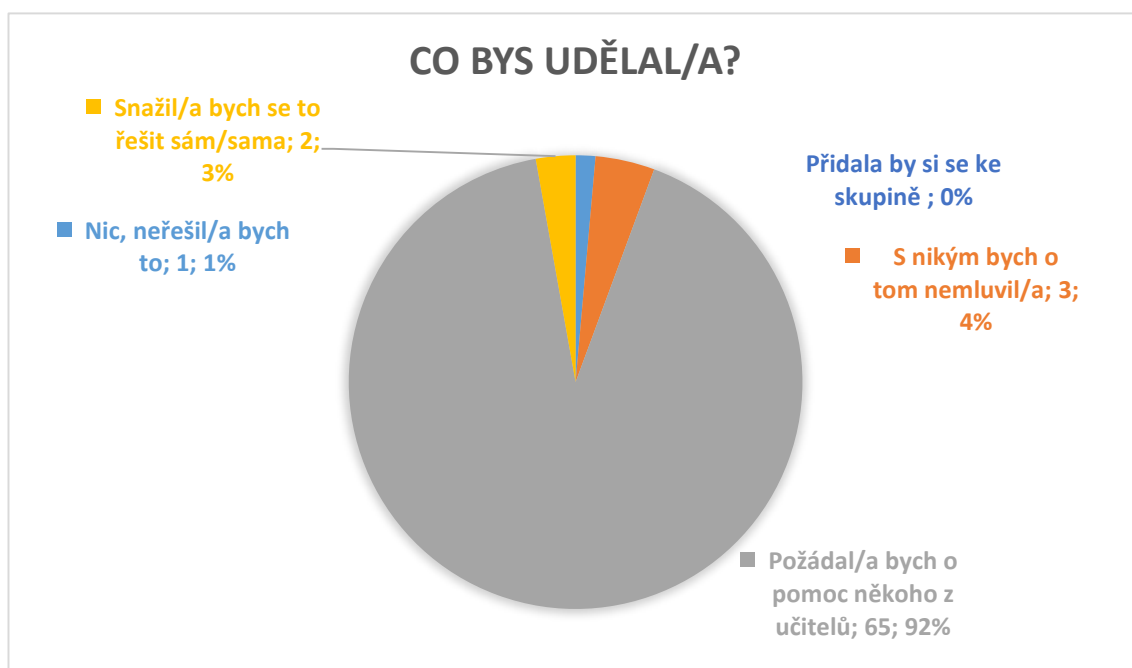

Obrázek 15: Víš, jak se máš zachovat, když takové chování uvidíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 7

Na dotaz, co by daný žák udělal, celkem 65 dotazovaných odpovědělo, že by požádalo o pomoc učitele. Tři dotazovaní by o problému s nikým nemluvili a dva dotazovaní by se snažili problém vyřešit sami. Jeden z žáků by problém vůbec neřešil.

Obrázek 16: Co bys udělal/a?

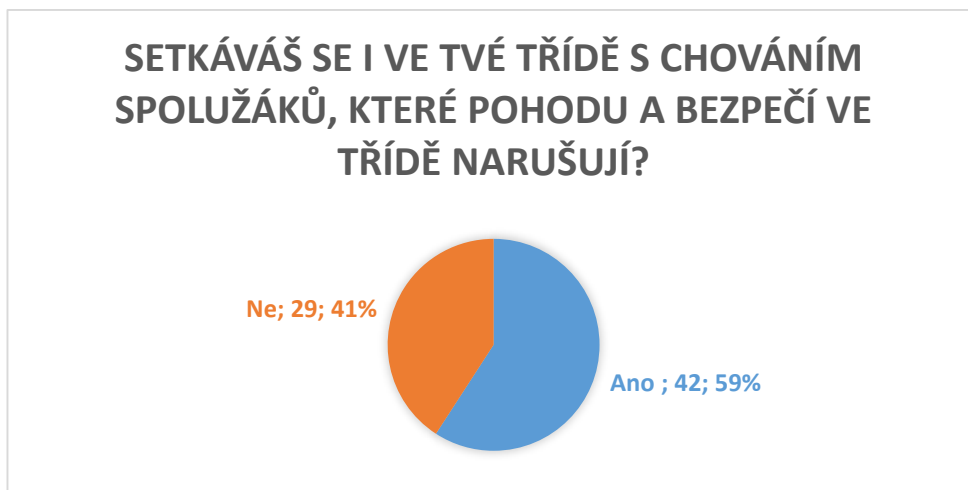
Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 8

Mezi nápady, jak se cítit ve škole bezpečněji, patří zejména např. najít si ve škole více přátel, neříkat svoje názory na ostatní, nepoužívat vulgární slova, „neprat se“, zakázat cigarety, nepoužívat urážky, držet se blízko u přátel, kterým důvěřuji, s nikým se nehádat, řešit vše více s učiteli.

Dotaz č. 9

Celkem 42 dotázaných uvedlo, že se setkává s negativním chováním, které narušuje bezpečí, i ve své třídě, zatímco pouze menšina (n=29) uvedla, že nikoliv.

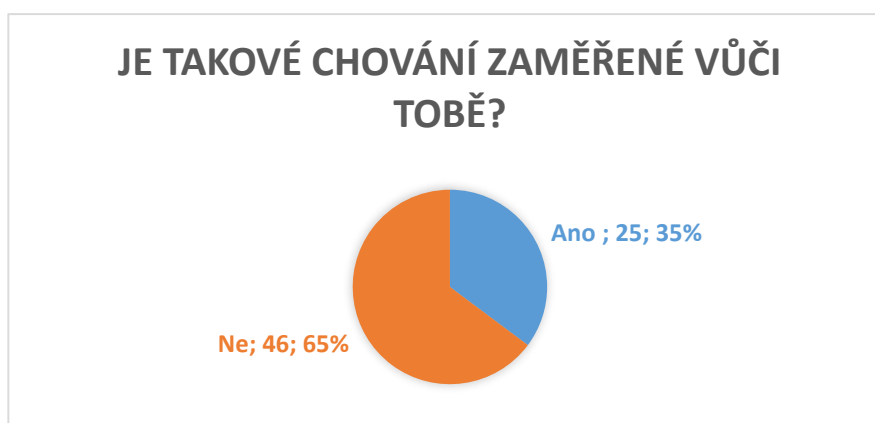

Obrázek 17: Setkáváš se i ve tvé třídě s chováním spolužáků, které pohodu a bezpečí ve třídě narušují?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 10

Naprostá většina dotázaných dala najevo, že takové chování není zaměřeno vůči nim (n=46), zatímco pouze menšina dotázaných uvedla, že negativní chování je zaměřeno vůči nim (n=25).

Obrázek 18: Je takové chování zaměřené vůči tobě?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 11

Na 48 dotázaných uvedlo, že negativní, respektive agresivní chování je zaměřeno vůči některému ze spolužáků. To představuje většinu dotázaných. Pouze menšina dotázaných uvedla, že tomu tak není (n=23).

Obrázek 19: Je zaměřené vůči některému za spolužáků?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 12

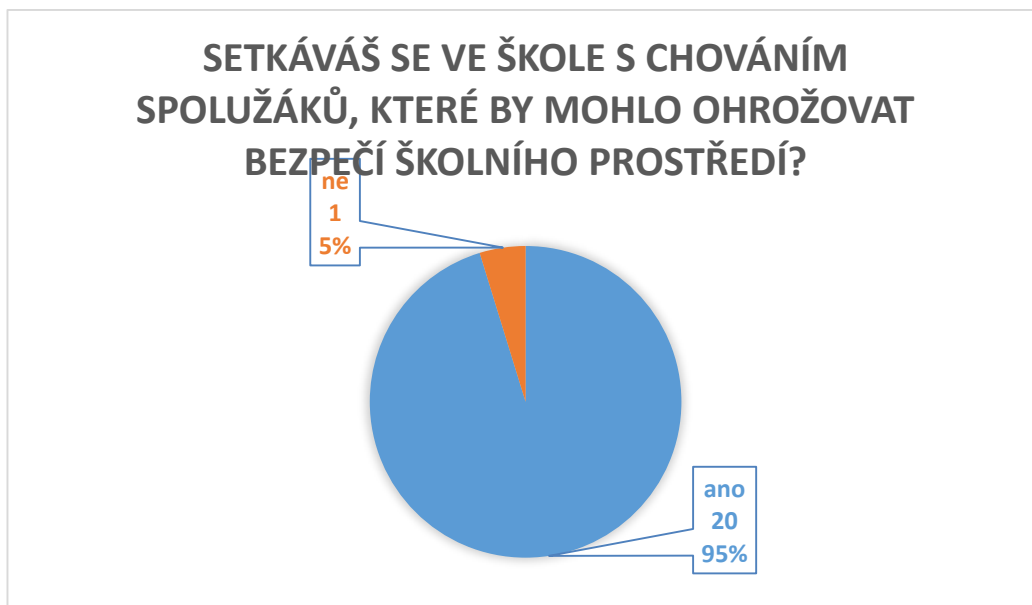
Na dotaz, zdali si děti o takovém problému s někým povídají, byly nejčastější odpovědi zejména „s kamarádkou“, „p. učitelka“ a „maminka,“ „babička“.

8.1.3 Základní škola Walfdorská

Dotazník pro žáky – Základní škola Walfdorská v Písku

Dotaz č. 1

Bezprecedentní většina dotázaných se setkává s chováním spolužáků, které by mohlo ohrozit bezpečí školního prostředí (n=20), zatímco pouze jeden žák se s takovým chováním neseťkává (n=1).

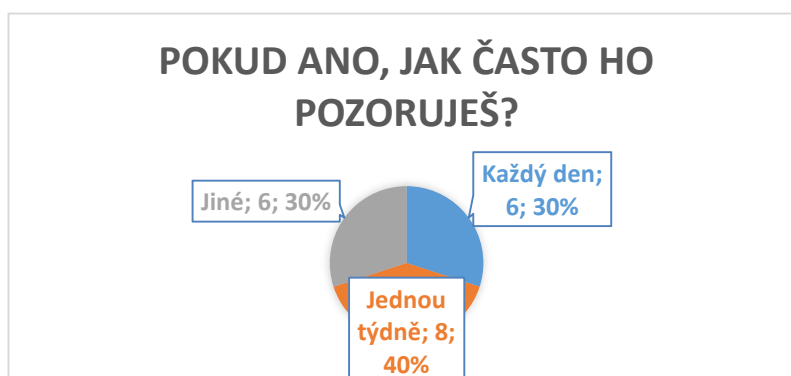

Obrázek 20: Setkáváš se ve škole s chováním spolužáků, které by mohlo ohrožovat bezpečí školního prostředí?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 2

Na 40 % dotázaných uvedlo, že se s takovým chováním setkává jednou týdně (n=6), zatímco 30 % dotázaných se s ním setkává každý den (n=6). Možnost „jiné“ využilo dalších 30 % dětí (n=6). Mezi „jiné“ patří zejména „cca třikrát týdně“ či „nepravidelně“.

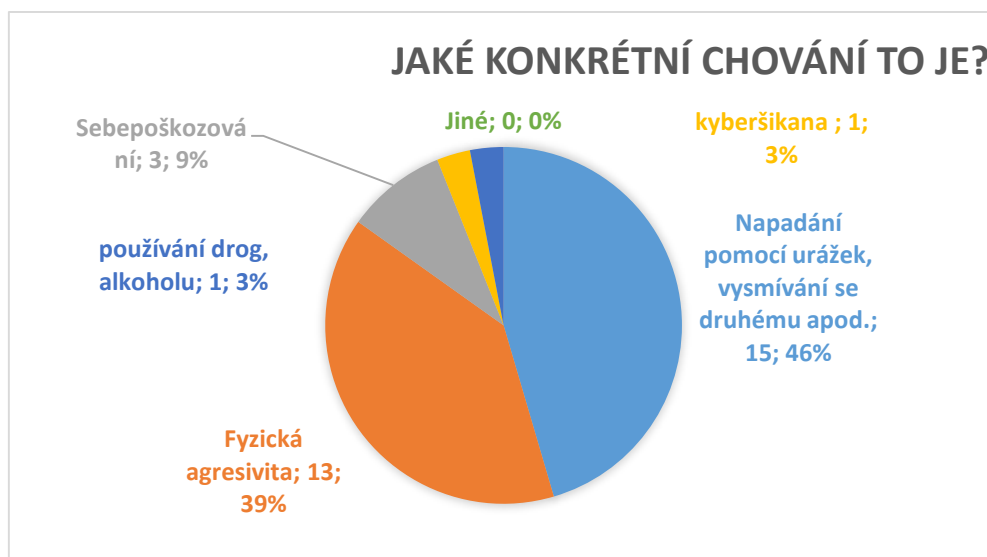

Obrázek 21: Pokud ano, jak často ho pozoruješ?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 3

Žáci v této otázce mohli vybírat více odpovědí. Mezi nejčastější projevy negativního chování patří zejména napadání pomocí urážek či vysmívání se (n=15), následuje fyzické napadání (n=13), a sebepoškození (n=3). Kyberšikana je problém pro jednoho dotázaného (n=1), stejně jak jako užívání drog a alkoholu (n=1).

Obrázek 22: Jaké konkrétní chování to je?

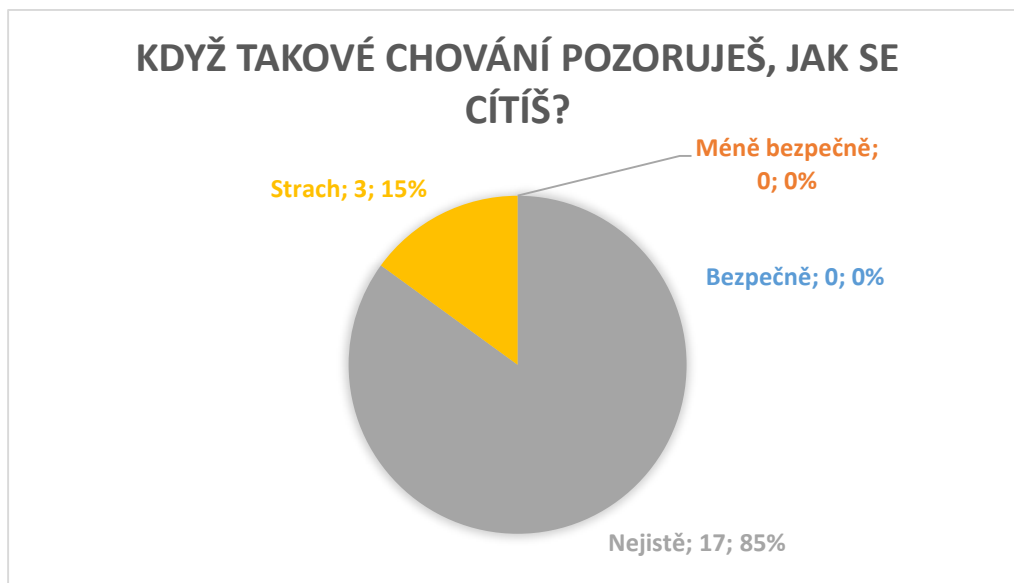
Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 4

Žádný z respondentů nevedl, že by měl chuť negativní chování vyzkoušet (např. cigarety, alkohol, drogy).

Dotaz č. 5

Naprostá většina dětí se při pozorování takového chování cítí nejistě (n=17), další tři dotázaní cítí zejména strach (n=3). Další možnosti odpovědí (např. „bezpečně“ nebyly využity).

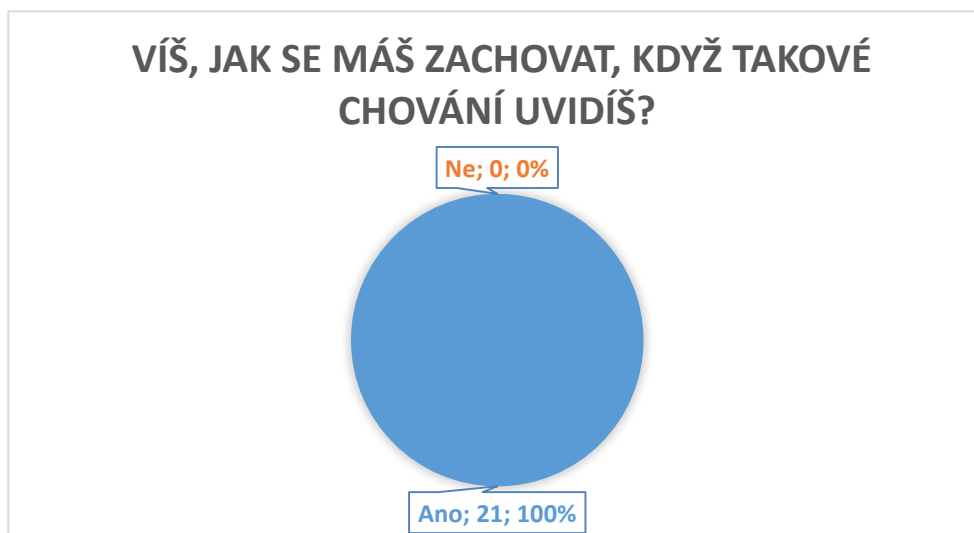

Obrázek 23: Když takové chování pozoruješ, jak se cítíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 6

Všichni dotázaní uvedli, že ví, jak se mají chovat, pokud negativní chování spatří (n=21, 100 %).

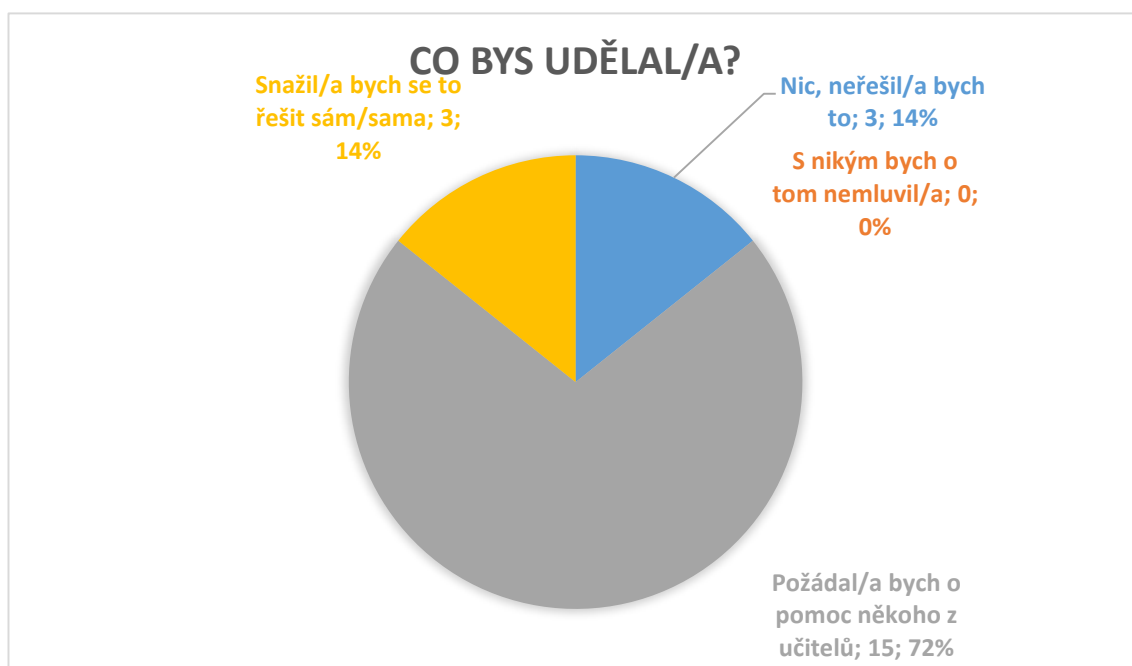

Obrázek 24: Víš, jak se máš zachovat, když takové chování uvidíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 7

Naprostá většina dotázaných by požádala v případě spatření takového negativního chování o pomoc učitele (n=15, 72 %). Pouze menšina dětí by problém řešila sama (n=3, 14 %), a další tři dotázaní by nic neřešili (n=3, 14 %).

Obrázek 25: Co bys udělal/a?

Zdroj: vlastní zpracování

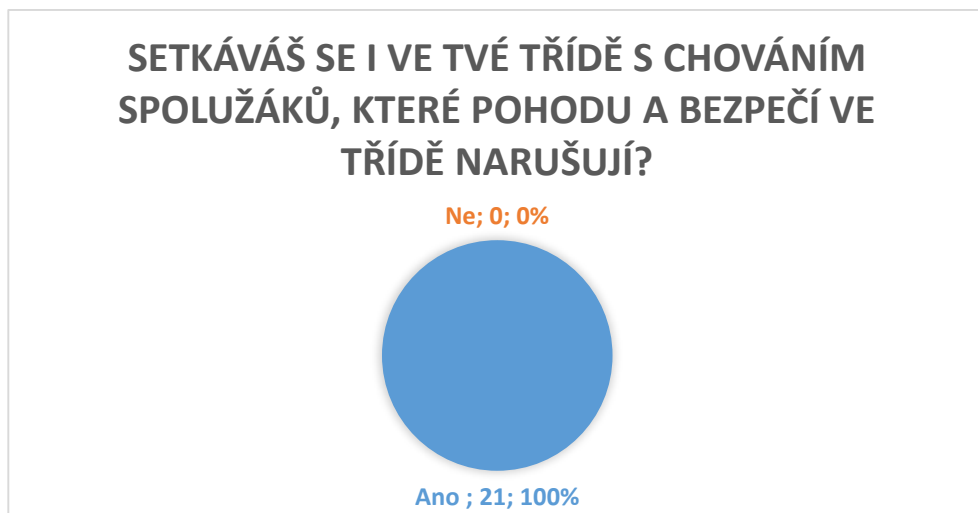
Dotaz č. 8

Na dotaz, jak by se dalo zlepšit školní prostředí, dotázaní uvedli zejména:

- nechodit do školy, kdyby ve třídě nebyl jejich spolužák (zmíněno čtyřikrát!)
- nepoužívat mezi sebou urážky,
- nenapadat se ani fyzicky.

Dotaz č. 9

Všichni dotázaní (n=21) uvedli, že se setkávají také ve své třídě s chováním, které narušuje bezpečí a pohodu ve školním prostředí.

Obrázek 26: Setkáváš se i ve tvé třídě s chováním spolužáků, které pohodu a bezpečí ve třídě narušují?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 10:

Nadpoloviční většina dotázaných dala najevo, že takové negativní chování je zaměřeno vůči nim (n=11), zatímco menšina dotázaných (n=10) uvedla, že takové chování není zaměřeno primárně vůči nim.

Obrázek 27: Je takové chování zaměřené vůči tobě?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 11

Celkem 17 dotázaných odpovědělo, že takové negativní chování je zaměřeno vůči některému z jejich spolužáků (n=17), zatímco pouze menšina dotázaných uvedla, že nikoliv (n=4).

Obrázek 28: Je zaměřené vůči některému za spolužáků?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 12

Děti si nejčastěji povídají o takovém problému s rodiči.

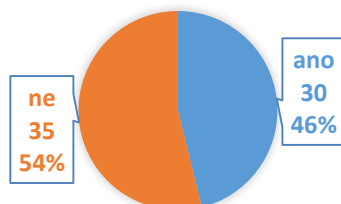
8.1.4 Základní škola Tylova

Dotazník pro žáky – Základní škola Tylova v Písku

Dotaz č. 1

S negativním chováním ohrožující bezpečí školního prostředí se setkává menšina dotázaných (n=30), zatímco většina dotázaných se s takovým chováním neseťkává (n=35).

SETKÁVÁŠ SE VE ŠKOLE S CHOVÁNÍM SPOLUŽÁKŮ, KTERÉ BY MOHLO OHROŽOVAT BEZPEČÍ ŠKOLNÍHO PROSTŘEDÍ?

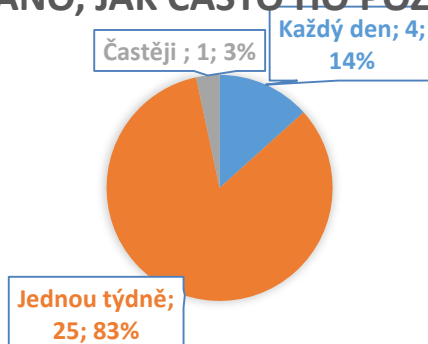
Obrázek 29: Setkáváš se ve škole s chováním spolužáků, které by mohlo ohrožovat bezpečí školního prostředí?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 2

Z dotázaných, kteří negativní chování pozorují, naprostá většina uvedla, že jednou týdně (n=25, 83 %). Další 4 dotázaní takové chování pozorují každý den (14 %), a jeden dotázaný častěji (n=1).

POKUD ANO, JAK ČASTO HO POZORUJEŠ?

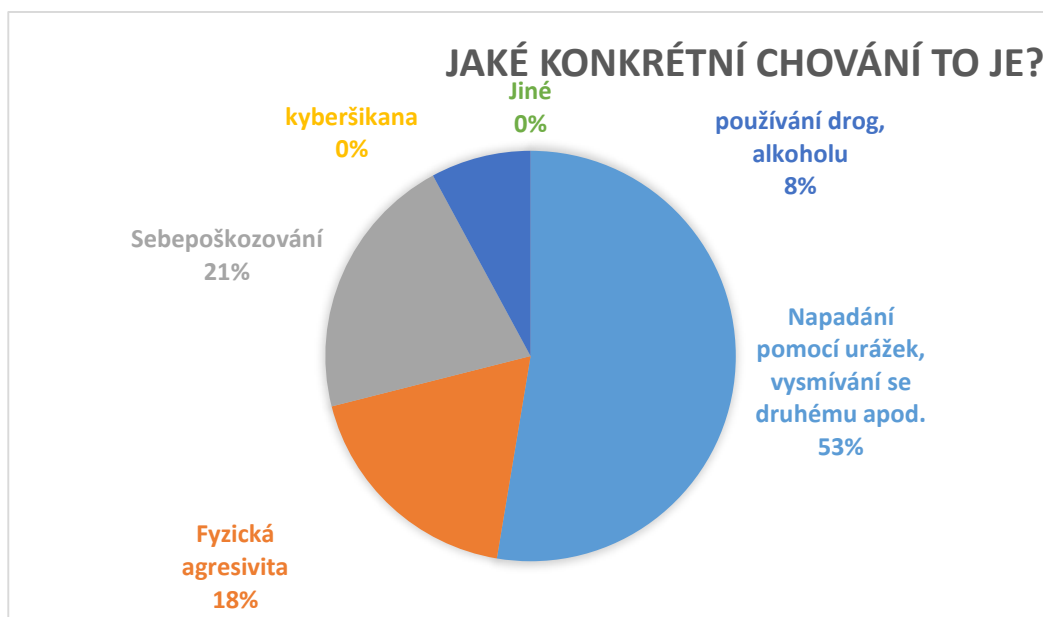

Obrázek 30: Pokud ano, jak často ho pozoruješ?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č 3

Žáci v této otázce mohli vybírat více odpovědí. V mírně nadpoloviční většině se jedná o chování spojené s napadáním pomocí urážek či vysmívání se (53 % dotázaných), zatímco o sebepoškozování se jedná ve 21 % případů. Fyzická agresivita je pozorována v 18 % případů a užívání alkoholu a drog v 8 %.

Obrázek 31: Jaké konkrétní chování to je?

Zdroj: vlastní zpracování

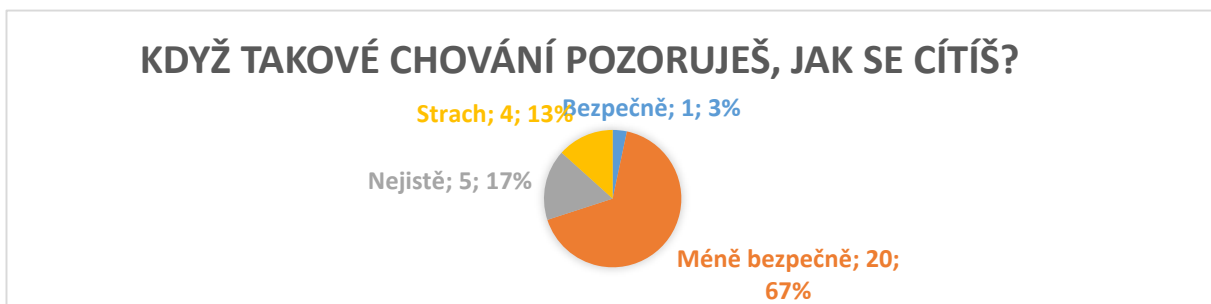
Dotaz č. 4

Žádný z žáků nemá chuť negativní chování vyzkoušet.

Dotaz č. 5

Na 20 dotázaných se cítí méně bezpečně při pozorování negativního chování (n=20). Nejistě se cítí 5 dětí (n=5) a strach cítí čtyři děti (n=4). Bezpečně se cítí jen jedna osoba

(n=1).

Obrázek 32: Když takové chování pozoruješ, jak se cítíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 6

Všichni dotázaní uvedli, že ví, jak se mají zachovat v případě, že takové negativní chování uvidí (100 %).

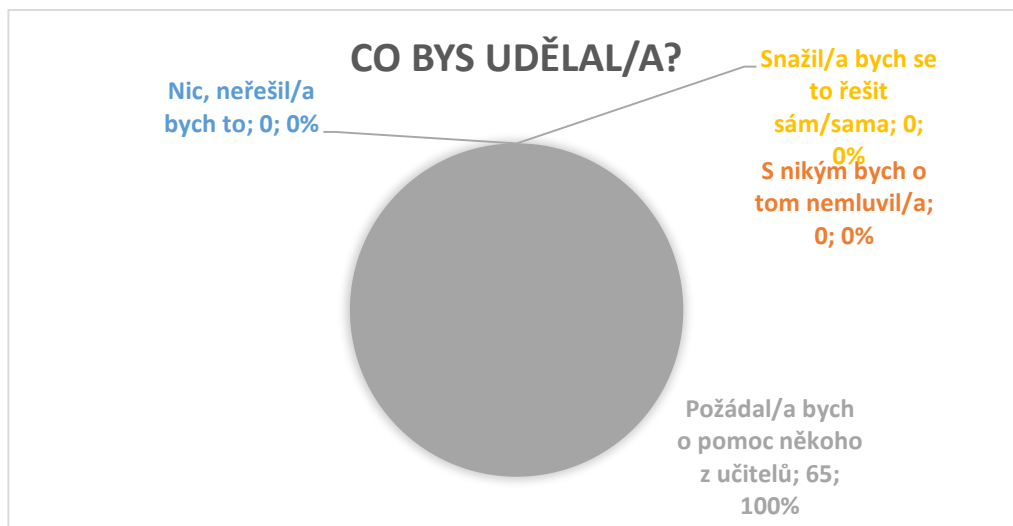

Obrázek 33: Víš, jak se máš zachovat, když takové chování uvidíš?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 7:

Všechny dotázané děti by požádaly o pomoc některého z učitelů (n=65, 100 %). Jiná odpověď nebyla zvolena.

Obrázek 34: Co bys udělal/a?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 8

Na dotaz, zdali má dotázaný nápad, jak zajistit, aby se ve škole cítili bezpečněji, nejvíce dětí odpovědělo například:

- najít si ve škole víc přátel,
- nechodit pryč ze svého patra,
- nenadávat, nepošťuchovat se,
- mít ve škole security.

Dotaz č. 9:

Většina dětí se nesetkává s negativním chováním narušujícím bezpečí a pohodu ve své třídě (n=50), zatímco s takovýmto chováním se ve svých třídách setkává spíše menšina žáků (n=15).

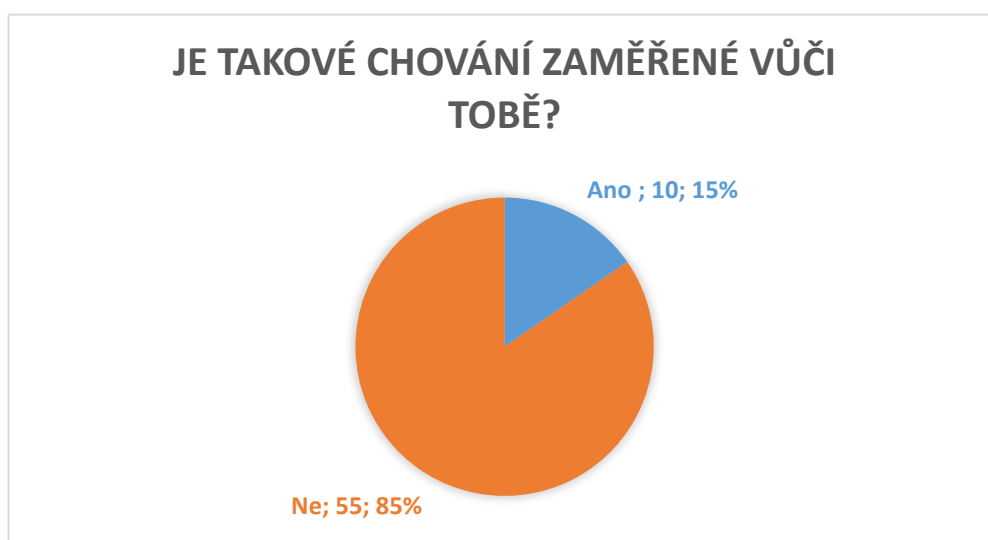

Obrázek 35: Setkáváš se i ve tvé třídě s chováním spolužáků, které pohodu a bezpečí ve třídě narušují?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 10:

Naprostá většina dotázaných (n=55) uvedla, že se negativní chování netýká jich a není zaměřeno proti nim, zatímco menšina dotázaných uvedla opak (n=10).

Obrázek 36: Je takové chování zaměřené vůči tobě?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 11

Takové negativní chování dle výzkumu není zaměřeno vůči některému ze spolužáků dotazovaného dítěte (n=50), pouze v menšině je zaměřeno vůči spolužákům (n=15).

Obrázek 37: Je zaměřené vůči některému za spolužáků?

Zdroj: vlastní zpracování

Dotaz č. 12

Dotazovaný si o takovém chování nejčastěji povídá s učitelem či maminkou.

8.2 Třetí etapa - Dotazník pro učitele a výchovné poradce:

Respondentů, kteří vyplňovali dotazník, bylo 20. Všechny dotazníky se v odpovědích převážně shodovaly, proto jsem nevypracovávala grafy, ale pouze jsem se pokusila vystihnout nejzajímavější odpovědi, které mi respondenti poskytli.

Z výsledků dotazníků je patrné, že učitelé vyučují prevenci rizikového chování ve třídě zejména v rámci třídnických hodin, které si ale každý z vyučujících určuje sám (dotaz č. 1 - Jakým způsobem vyučujete prevenci rizikového chování ve své třídě?), a že tématům drog, alkoholu, a sexuálního chování se ve svých hodinách věnují cca 45 minut za týden po dobu asi 9 týdnů v každém z ročníků (dotaz č. 2. - Jak často se věnujete tématům, jako jsou drogy, alkohol a sexuální chování ve svých hodinách?).

Mezi konkrétní nástroje a strategie na prevenci rizikového chování patří zejména minimální preventivní programy a na základní škole Tylova je to právě začínající program KiVa (dotaz č. 3 - Máte nějaké konkrétní strategie na prevenci rizikového chování ve třídě a škole?, 4 - Jakým způsobem pracujete s rodiči ohledně prevence rizikového chování?), ale také práci s rodiči ohledně prevence rizikového chování, a to ale pouze v případě, že se řeší nějaký problém – typicky skrze schůzku či telefonicky.

Učitelé a výchovní poradci se snaží budovat důvěru a komunikaci se studenty zejména otevřenou komunikací a empatií (dotaz č. 5 - Jakým způsobem se snažíte budovat důvěru a komunikaci se svými studenty, aby se mohli obrátit na vás s otázkami nebo problémy týkajícími se rizikového chování?). Nové informace získávají zejména skrze konzultace s výchovnými poradci, srazy metodiků prevence, a také odborné texty (dotaz č. 6 - Jak se učíte nové informace a dovednosti na téma prevence rizikového chování, abyste mohli být v této oblasti co nejvíce účinní?). Mezi další projekty podporující prevenci rizikového chování ve škole patří zejména projekt Do světa Strakonice a program KiVa, o který jeví respondenti zájem (dotaz č. 7 - Máte nějaké programy nebo projekty, které podporují prevenci rizikového chování ve vaší škole?).

Učitelé reagují na případy, kdy se studenti dopouštějí rizikového chování zejména tím, že poskytují školní poradenské pracoviště a výchovného poradce, MPP, a speciálního pedagoga (dotazy č. 8 - Jak reagujete na případy, kdy se studenti dopouštějí rizikového chování a jak pomáháte těmto studentům vyrovnat se s následky svých činů?, č. 9 - Jaká je role školy v prevenci rizikového chování a jak ji plníte ve své práci?). Učitelé také dodali, že žáci mají přístupnou schránku důvěry a snaží se vytvářet bezpečné prostředí a komunikativní atmosféru. Na základní škole Tylova respondenti uvedli, že ve většině tříd mají svou vlastní schránku důvěry (dotaz č. 10 - Jak byste zhodnotili úspěšnost vaší práce v oblasti prevence rizikového chování a jakými způsoby byste chtěli svou práci v této oblasti dále rozvíjet?).

8.3 Dílčí závěry

Z výsledků první etapy lze konstatovat, že všechny zúčastněné školy si kladou za hlavní cíl prevenci šikany a dalšího rizikového chování. Tento závazek se projevuje vytvořením prostředí, které minimalizuje vznik šikany a negativního chování a zároveň ve snaze o aktivní spolupráci s rodiči a odborníky v oblasti prevence.

Specifické cíle prevence na jednotlivých školách se liší, avšak většina škol klade důraz na vytvoření přátelského prostředí, podporu otevřené komunikace a vzájemné tolerance mezi žáky. Implementace programu KiVa se ukazuje jako efektivní nástroj na prevenci šikany a vytvoření bezpečného prostředí na školách.

Navržená opatření, jako jsou workshopy pro rozvoj sociálních dovedností, zapojení rodičů do prevence či zavedení programů podpory vrstevníků, mohou dále posílit účinnost preventivních plánů škol a přispět k vytvoření ještě bezpečnějšího a podpůrnějšího prostředí pro žáky.

Z druhé etapy vyplývá, že respondenti vyjádřili potřebu dalšího vzdělávání a podpory v oblasti prevence rizikového chování, zejména ve formě školení zaměřených na poznávání rizikového chování, posilování komunikačních dovedností a zlepšení znalostí o prevenci šikany a kyberšikany.

1. Jaké zkušenosti s rizikovým chováním žáci připouštějí? Žáci ze ZŠ Tylova vykazují nižší úroveň přiznání zkušeností s rizikovým chováním. Trendy naznačují, že tato škola může mít úspěšné preventivní programy nebo prostředí, které omezuje výskyt rizikového chování. Naopak, žáci z Husovy školy vykazují vyšší míru přiznání zkušeností s rizikovým chováním, zejména se žáci shodli, že rizikové chování potkávají v parku, který je u školy. To může dále indikovat potřebu posílení preventivních opatření a programů v této škole. U Waldorfské školy výsledky naznačují nízké přiznání zkušeností s rizikovým chováním mezi žáky. To může být důsledkem specifického pedagogického přístupu této školy nebo úspěšného zapojení žáků do alternativních aktivit. Škola v Záhoří je na tom podobně jako

školy z Písku. Tento výsledek naznačuje, že preventivní programy a prostředí na základní škole v Záhoří mohou být účinné při minimalizaci rizikového chování.

2. Jaké emoce si v kontextu rizikového chování pojmenovávají? Ve všech školách se objevuje škála emocí v kontextu rizikového chování, včetně strachu, nejistoty, viny a hanby. U žáků z Husovy školy a školy v Záhoří lze pozorovat větší variabilitu emocí spojených s rizikovým chováním, zatímco žáci z Waldorfské školy a ZŠ Tylova uvádějí méně emocí a zdají se být více zaujati jinými aspekty výchovy. Na Základní škole Tylova jsou nejčastěji pojmenovávanými emocemi radost, strach a výčitky. Tato kombinace emocí naznačuje, že žáci mohou mít rozporuplné pocity ohledně rizikového chování, které mohou zahrnovat jak pozitivní aspekty (např. radost z dobrodružství), tak i negativní aspekty (např. obavy z trestu). V Záhoří lze identifikovat několik emocí, které si žáci spojují s rizikovým chováním. Z grafů vyplývá, že nejčastějšími emocemi jsou zvědavost, nejistota a vzrušení. Tyto emoce mohou být spojeny s příležitostmi k experimentování a zkoumání nových věcí. Takové pojmenování emocí naznačuje, že žáci mohou mít smíšené pocity ohledně rizikového chování. Zvědavost a vzrušení mohou být motivujícími faktory, zatímco nejistota naznačuje možné obavy ohledně následků takového chování. Je důležité, aby prevence rizikového chování na školách v Záhoří zohledňovala tyto emocionální aspekty a poskytovala žákům podporu a vhodné informace pro řešení jejich emocionálních potřeb a rozhodování.

Pokud jde o zkušenosti s preventivními programy, většina žáků vyjádřila pozitivní postoj k nim a uváděla, že se cítí lépe informováni o rizicích a o tom, jak s nimi zacházet. Jejich účinnost však byla vnímána jako proměnlivá. Většina žáků vyjádřila důvěru v učitele a další pedagogické pracovníky jako zdroj podpory a pomoc v případě potřeby, to považují za velký úspěch. Zároveň byla pozorována snaha o posílení emocionálního stavu žáků a zdůrazňování znalostí postupů při rizikovém chování. Je nutné pokračovat v podpoře učitelů a výchovných poradců prostřednictvím dalšího vzdělávání a posilování jejich schopností v oblasti prevence a řešení rizikového chování. Celkově lze konstatovat, že prevence rizikového chování ve školním prostředí je vnímána pozitivně a má podporu ze strany žáků a pedagogů. Zároveň každý preventivní plán jednotlivé školy byl jiný, avšak

jedno mají společné, úsilí o vytvoření bezpečného a podporujícího prostředí pro žáky. Spolupracují s odborníky a institucemi specializující se na dané oblasti – klíčovým prvkem je úspěšná prevence rizikového chování.

Zkušenosti ze škol potvrzují názor Matouška a Matouškové (2011), kdy autoři také podtrhují důležitost prevence a intervenčních programů při řešení chování mládeže. Moje práce zdůrazňuje potřebu prevence rizikového chování žáků ve školním prostředí a upozorňuje na využívání preventivních programů, jako jsou třídní debatní kruhy a výchovně vzdělávací aktivity. Podobně výše citovaná publikace kniha „Mládež a delikvence“ (Matoušek a Matoušková, 2011) se zabývá prevencí a intervenčními programy, které mají za cíl omezit delikventní chování mládeže a předcházet jeho vzniku. Závěry diplomové práce stejně jako citovaná publikace zdůrazňují důležitost dalšího vzdělávání pedagogů a výchovných poradců v oblasti prevence a intervenčních strategií. Celá diplomová práce je zaměřena na školní prostředí oproti knize, která se snaží poskytovat obecný rámec chápání rizikového chování mládeže.

Ve třetí etapě jsem se zaměřila na dotazníkové šetření, které bylo vytvořeno pro učitele a výchovné poradce. Celkem 20 respondentů se zapojilo. Na základě jejich odpovědí jsem dospěla k závěru, že prevence rizikového chování je ve školách realizována především během třídnických hodin, přičemž každý učitel si určuje vlastní přístup. Témata jako drogy, alkohol a sexuální chování jsou začleněna do výuky minimálně tři měsíce v ročníku. Zajímavým zjištěním je také, že učitelé a výchovní poradci upřednostňují otevřenou komunikaci a empatii při budování důvěry se studenty, což jim umožňuje efektivněji řešit otázky spojené s rizikovým chováním.

Z analýzy programů vyplývá, že školy se snaží o implementaci minimálních preventivních programů, například programu KiVa, a podporu prevence rizikového chování prostřednictvím spolupráce s rodiči a externími odborníky. Přestože existují rozdílné přístupy mezi jednotlivými školami, všechny se shodují na nutnosti vytváření bezpečného a podporujícího prostředí pro žáky.

Jak učitelé strukturovaně vyučují prevenci rizikového chování ve třídách a jaké konkrétní strategie a nástroje k tomu využívají? Většina učitelů zapojených do výzkumu využívá třídnické hodiny jako hlavní prostředek pro výuku prevence rizikového chování. Tím si učitelé udržují pravidelný kontakt se žáky a mohou se věnovat tématům prevence v přátelském a neformálním prostředí.

Jak často se věnují tématům, jako jsou drogy, alkohol a sexuální chování ve svých vyučovacích hodinách? Z dotazníkového šetření vyplývá, že se každé z těchto témat věnují cca 45 minut za týden po dobu asi 9 týdnů. V některých případech mohou být tato témata zahrnuta do více než jednoho předmětu, jako je přírodověda, český jazyk a mohou být diskutována i mimo třídu, například ve školních klubech nebo při akcích zaměřených na prevenci rizikového chování.

Jak probíhá spolupráce s rodiči ohledně prevence rizikového chování ve školním prostředí a jaké jsou preferované metody komunikace a interakce? Učitelé ve výzkumu uváděli, že také využívají komunikaci s rodiči jako důležitý nástroj pro podporu prevence rizikového chování. Schůzky s rodiči nebo telefonické konzultace umožňují podle nich sdílet informace a strategie pro podporu zdravého chování žáků.

Jaké postupy a intervenční opatření uplatňují učitelé a výchovní poradci při reakci na případy rizikového chování u žáků a jaký je jejich přístup k řešení těchto situací? Učitelé uváděli, že se snaží vytvářet bezpečné prostředí ve třídě a budovat otevřenou komunikaci s žáky. Důvěrná schránka či prostor pro sdílení pocitů a problémů jsou nástroje, které pomáhají vytvářet prostředí přátelské k diskusi o rizikovém chování. Některé školy zapojené do výzkumu implementují konkrétní programy zaměřené na prevenci rizikového chování, jako je například program KiVa. Tyto programy poskytují strukturovaný rámec pro výuku prevence a mohou být doplněny o specifické aktivity a materiály.

Při srovnání s literaturou, konkrétně s knihou „Mládež a delikvence“ (Matoušek a Matoušková, 2011) nacházím společný důraz na význam prevence a intervenčních programů. Tato práce zdůrazňuje, podobně jako mé zjištění, nutnost dalšího vzdělávání

a podpory pedagogů v oblasti prevence rizikového chování. Celkově mé zjištění ukazují, že školní prostředí hraje klíčovou roli v prevenci rizikového chování, což je podporováno jak odbornou literaturou, tak zpětnou vazbou od žáků a pedagogů, kteří se účastnili výzkumu.

ZÁVĚR

Všechny riskantní projevy chování jako šikana, lhaní, agrese, kyberšikana apod. jsou negativní a mohou mít závažné důsledky pro jednotlivce i společnost. Je těžké srovnávat je dle závažnosti, protože to závisí na kontextu a okolnostech. Nicméně, některé z těchto chování mohou mít vážnější důsledky než jiné. Například krádež může poškodit finančně a způsobit ztrátu důvěry ve společnosti, zatímco šikana může mít vážné důsledky pro duševní zdraví a sociální vazby oběti. Kyberšikana má tendenci být ještě více škodlivá než klasická šikana, protože může být dostupná 24/7 a může být šířena nezávisle na čas a prostor.

Školní psycholog, školní poradenské centrum, školní speciální pedagog a výchovný poradce jsou všichni profesionálové, kteří pracují ve školním prostředí a mají za úkol pomáhat žákům a studentům s různými potřebami. Každá z těchto profesí má však své specifické úkoly a roli při prevenci rizikového chování.

Zatímco školní psycholog se zaměřuje na poskytování psychologické pomoci žákům a studentům, kteří trpí duševními problémy nebo poruchami chování a může také pomáhat řešit problémy ve školním prostředí, jako je například šikana nebo násilí, školní poradenské centrum poskytuje žákům a studentům poradenství a podporu v oblasti kariéry, osobního rozvoje a vzdělávání. Může také pomáhat žákům a studentům s problémy, jako jsou deprese nebo úzkosti, které mohou ovlivnit jejich chování ve škole.

Oproti tomu školní speciální pedagog se zaměřuje na pomoc žákům s výukou a učením, kteří trpí různými vzdělávacími potížemi, jako je například dyslexie nebo ADHD, pomáhá řešit problémy s chováním, které jsou spojené s těmito potížemi. Výchovný poradce pracuje s žáky a studenty individuálně nebo ve skupinách, aby jim pomohl řešit osobní, sociální a emoční problémy, které mohou ovlivnit jejich chování ve škole.

Všichni tito profesionálové spolupracují, aby poskytli podporu a pomoc žákům a studentům a pomohli jim předcházet rizikovému chování.

Rizikové projevy chování, jako je například kriminalita, drogová závislost nebo šikana, mohou mít negativní dopad na sebehodnocení a sebedůvěru jedince. Tyto projevy mohou také vést k rozporu s hodnotami společnosti a můžou ústít v nespokojenost s vlastním životem. Na druhé straně, nízké sebehodnocení a sebedůvěra mohou vést k rizikovému chování, protože člověk má méně sebeúcty a méně sebevědomí, což může způsobit, že jedinec nachází smysl v hledání potěšení nebo útěchy v nezdravých aktivitách. Hodnotový a morální systém jedince také hraje důležitou roli v tom, jak se jedinec chová. Pokud jsou hodnoty a morální systém jedince v rozporu s hodnotami společnosti, může to vést k rizikovému chování a nespokojenosti s vlastním životem.

Závěry první etapy našeho výzkumu ukazují, že prevence šikany a rizikového chování je klíčovým zájmem všech zapojených škol. Tato snaha se projevuje vytvořením školního prostředí, které je designováno tak, aby minimalizovalo vznik šikany a negativního chování. Součástí tohoto úsilí je také aktivní spolupráce s rodiči a odborníky v oblasti prevence.

Druhá etapa poskytuje důležitý pohled na zkušenosti žáků s rizikovým chováním, kde se liší míra přiznání takových zkušeností mezi jednotlivými školami. Náš výzkum poukazuje na to, že školy, které efektivně integrují preventivní programy, jako je například KiVa, vykazují nižší úroveň rizikového chování. Naopak, školy, které se setkávají s vyšším přiznáním rizikového chování, by měly posílit své preventivní strategie.

Následně je zjištěná potřeba dalšího vzdělávání a podpory v oblasti prevence rizikového chování, což vyjádřili respondenti v druhé etapě. Školení zaměřená na poznávání rizikového chování, posilování komunikačních dovedností a zlepšení znalostí o prevenci šikany a kyberšikany jsou požadovány pro hlubší pochopení a efektivnější řešení těchto problémů.

Třetí etapa poukázala na to, že každá ze škol podporuje učitele, výchovné poradce a psychology. Dotazník poskytl užitečné informace k výzkumným otázkám. Ukázal, že učitelé vyučují prevenci rizikového chování prostřednictvím třídnických hodin a používají

různé strategie a nástroje, jako jsou minimální preventivní programy a program KiVa. Také naznačil, že témata jako drogy, alkohol a sexuální chování aj. jsou v hodinách pravidelně diskutována. Spolupráce s rodiči ohledně prevence rizikového chování se často řeší v případě problémů a typicky prostřednictvím schůzek nebo telefonické komunikace. Učitelé reagují na případy rizikového chování poskytováním školního poradenského servisu a vytvářením bezpečného prostředí. Všichni z dotazovaných mají zájem dál se vzdělávat v oblasti rizikového chování.

Lze konstatovat, že přístupy a strategie škol se mohou lišit, ale společným cílem je vytvoření bezpečného a podpůrného prostředí, které podporuje zdravý rozvoj všech studentů. Důležitost prevence rizikového chování je zřejmá a je nezbytné, aby byla nadále podporována jak v praxi, tak ve školských politikách. Tato práce zdůrazňuje význam komplexního a integrovaného přístupu k prevenci, který zahrnuje vzdělávání, zapojení komunity a proaktivní intervence, aby se předešlo negativním dopadům rizikového chování na školní populaci.

Spokojenost s vlastním životem a hodnotami společnosti má také vliv na to, jak se jedinec chová. Když se jedinec cítí spokojený s tím, kým je a co dělá, méně pravděpodobně hledá potěšení v rizikovém chování. Když se jedinec cítí nespokojený se svým životem a hodnotami společnosti, může hledat útěchu v nezdravých aktivitách. Je důležité si uvědomit, že všechny tyto faktory se navzájem ovlivňují a že řešení rizikového chování vyžaduje komplexní přístup.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
- ČÁP, David, MERTIN, Tomáš, ŽEMBERYOVÁ Dana, BRICHTA, Viktor. *Problémové situace v kolektivu: [materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ]*. Praha: Raabe, c2011. Dobrá škola, 3. ISBN 978-8087553-24-4.
- DĚDOVÁ, Mária, Kateřina Zábrodská, Pavlína JANOŠOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-2992-3. Wolters Kluwer 2021. ISBN 978-80-7676-154-4
- EMERSON, Eric. *Problémové chování u lidí s mentální retardací*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-390-1.
- HEŘMANSKÁ, Danuše. *Psychologická analýza dětské predelikvence*. 1.vyd. Hradec-Králové: Gaudeamus, 1994. ISBN 80-7041-097-3.
- HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1424-8.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
- JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
- KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-080-1.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MIOVSKÝ, M., et al., 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.

- MIOVSKÝ, M., et al., 2012 *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-89-7.
- POKORNÝ, Vratislav, Anton TOMKO a Jana TELCOVÁ. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Vyd. 3., rozš. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. *Prevence sociálně patologických jevů*. ISBN 80-86568-04-0.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-29-2.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- VANÍČKOVÁ, Eva, Lenka CHUDOMELOVÁ, Jindra POHOŘELÁ a Jana BRANDEJSOVÁ. *Metodika prevence násilí, online násilí a šikany ve školách*. Praha: [Fakultní nemocnice v Motole], 2016. ISBN 978-80-87347-30-0.

PŘÍLOHA

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazník zajišťuje anonymitu a bude použit pouze jako podklad pro diplomovou práci.

Vážím si Vaší pomoci a děkuji za vyplnění mého dotazníku.

Kačírková Vendula

Dotazník pro učitele/metodika prevence/výchovného poradce:

Otázky otevřené

- 1) Jakým způsobem vyučujete prevenci rizikového chování ve své třídě?

- 2) Jak často se věnujete tématům, jako jsou drogy, alkohol a sexuální chování ve svých hodinách?

- 3) Máte nějaké konkrétní strategie na prevenci rizikového chování ve třídě a škole?

- 4) Jakým způsobem pracujete s rodiči ohledně prevence rizikového chování?
- 5) Jakým způsobem se snažíte budovat důvěru a komunikaci se svými studenty, aby se mohli obrátit na vás s otázkami nebo problémy týkajícími se rizikového chování?

- 6) Jak se učíte nové informace a dovednosti na téma prevence rizikového chování, abyste mohli být v této oblasti co nejvíce účinní?

- 7) Máte nějaké programy nebo projekty, které podporují prevenci rizikového chování ve vaší škole?
- 8) Jak reagujete na případy, kdy se studenti dopouštějí rizikového chování a jak pomáháte těmto studentům vyrovnat se s následky svých činů?
- 9) Jaká je role školy v prevenci rizikového chování a jak ji plníte ve své práci?
- 10) Jak byste zhodnotili úspěšnost vaší práce v oblasti prevence rizikového chování a jakými způsoby byste chtěli svou práci v této oblasti dále rozvíjet?

Dotazník pro žáky 5. třídy:

1. Setkáváš se ve škole s chováním spolužáků, které by mohlo ohrožovat (narušovat) bezpečí školního prostředí?
- a) Ano
 - b) Ne
2. Pokud ano, jak často ho pozoruješ?
- a) Každý den
 - b) Jednou týdně
 - c) Jinak (napiš kolikrát):
3. Jaké konkrétní chování to je?
- a) Napadání pomocí urážek, vysmívání se druhému apod.

- b) Fyzická agresivita
- c) Sebepoškozování (řezání se,..)
- d) Kyberšikana (přes internet)
- e) Zneužívání drog nebo alkoholu (cigarety, vaporizéry, aj.)
- f) Jiné (uved'te): _____

4. Máš chuť to také vyzkoušet?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Možná

5. Když takové chování pozoruješ, jak se cítíš?

- a) Bezpečně
- b) Méně bezpečně
- c) Nejistě
- d) Strach
- e) Jinak (uved'te): _____

6. Víš, jak se máš zachovat, když takové chování uvidíš?

- a) Ano
- b) Ne

7. Co bys udělal/a?

- a) Nic, neřešil/a bych to
- b) S nikým bych o tom nemluvil/a
- c) Požádal/a bych o pomoc někoho z učitelů
- d) Snažil/a bych se to řešit sám/sama
- e) Přidala by si se ke skupině
- f) Jinak (uved'te) _____

8. Máš nápad, jak se cítit ve škole bezpečněji? Uveď příklad, který tě napadá.

9. Setkáváš se i ve tvé třídě s chováním spolužáků, které pohodu a bezpečí ve třídě narušují?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, jaké chování to je:

10. Je takové chování zaměřené vůči tobě?

- a) Ano
- b) Ne

11. Je zaměřené vůči některému za spolužáků?

- a) Ano
- b) Ne

12. Povídáš si o takovém chování s někým? (s kým například – s p. učitel/kou, maminkou, spolužačkou,..)
